

Документи взято з хрестоматії з історії України для студентів вузів
Укладачі: Б.І.Білик, Л.В.Дячук, Я.С.Калакура, С.М.Клапчук, А.П.Конашевич, В.С.Крижанівський,
В.Є.Кругляков, В.Я.Мельник, В.Ф.Остафійчук, В.В.Пилипенко, Д.Ф.Розовик, Н.В.Терес, В.І.Червінський,
М.М.Ющенко.
К.: ІСДО, 1993. - 376 с.

УКРАЇНА В РОКИ ВИЗРІВАННЯ ПЕРЕДУМОВ І ТВОРЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОЇ ДЕРЖАВИ (1900-1920 рр.)

1. Із програми Української національної партії (не пізніше серпня 1899 р.)
2. Із програми Національно-демократичного (народного) сторонництва (16 грудня 1899р.)
3. Із програми Революційної української партії - "Самостійна Україна" (1900 р.)
4. Із проекту основного закону "Самостійної України" Спілки народу Українського (вересень 1905 р.)
5. Витяг з платформи Української радикальної партії (1905 р.)
6. Витяг з програми Української демократично-радикальної партії (1905 р.)
7. Витяг з програми Української соціал-демократичної робітничої партії (грудень 1905р.)
8. Витяг з програми Української народної партії (1906 р.)
9. З відозви "Організаційного комітету львівських русинів" (25 серпня 1907 р.)
10. Платформа Союзу визволення України (серпень 1914 р.)
11. З відозви Загальної Української Ради до народів світу (15 вересня 1916р.)
12. Відозва Петроградського Тимчасового Українського революційного комітету до українського громадянства, студентства, робітництва й українських офіцерів у Петрограді (2 березня 1917 р.)
13. З відозви Ради товариства українських поступовців до українського громадянства (8 березня 1917р.)
14. Відозва Української Центральної Ради до українського народу (9 березня 1917 р.)....
15. Резолюції Установчого З'їзду Української партії соціалістів-революціонерів

(4-5 квіт-ня 1917 р.)

16. Із повідомлення "Вістей" про Український національний з'їзд (6-8 квітня 1917р.)

17. І Універсал Центральної Ради (червень 1917 р.)

18. Із Статуту Генерального Секретаріату (16 липня 1917 р.)

19. Інструкція Тимчасового уряду для Генерального Секретаріату України (4 серпня 1917р.)

20. Третій Універсал Української Центральної Ради (7 листопада 1917 р.)

21. Із ультиматуму Ради Народних Комісарів Центральной Раді (3 грудня 1917 р.)

22. Нота Генерального Секретаріату Раді Народних Комісарів (4 грудня 1917 р.)

23. Із резолюцій З'їзду Рад робітничих, селянських і солдатських депутатів України (4-6грудня 1917р.)

24. З відозви Генерального Секретаріату до громадян України (2 січня 1918 р.)

25. Закон Центральної Ради про персонально-національну автономію (січень 1918р.)...

26. Із IV Універсалу Української Центральної Ради (січень 1918 р.)

27. Із мирного договору між Українською Народною Республікою і Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією, Туреччиною (9 лютого 1918 р.)

28. Декларація Центрального Виконавчого КОМІТЕТУ Рад України (7 березня 1918 р.)

29. З відозви Української Центральної Ради (11 березня 1918р.)

30. Грамота Павла Скоропадського (29 квітня 1918 р.)

31. Із законів про тимчасовий державний устрій України (29 квітня 1918 р.)

32. Із резолюції I з'їзду КП(б)У (липень 1918р.)

33. Відозва Української Національної Ради (1 листопада 1918р.)

34. Грамота гетьмана П. Скоропадського про федерацію України з Росією (14

листопада 1918р.)

35. Відозва Директорії Української Народної Республіки (15 листопада 1918р.).

36. Телеграма гетьмана Скоропадського про зречення від влади (14 грудня 1918р.).

37. Із Декларації Директорії УНР (26 грудня 1918р.)

38. Універсал Директорії Української Народної республіки (22 січня 1919р.)

39. Із Універсалу Трудового Конгресу до Українського народу (28 січня 1919 р.)

40. З відозви Ради Народних Міністрів УНР до держав Антанти та держав всього сві-ту (8 жовтня 1919 р.)

41. Із політичної конвенції між Польщею і Україною (21 квітня 1920 р.)

42. Із Декларації Уряду Української Народної Республіки (2 червня 1920 р.)

43. Союзний договір між Росією і Україною (28 грудня 1920 р.)

1.ІЗ ПРОГРАМИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАРТІЇ Не пізніше серпня 1899 р.

Маючи посвідчені історією, певні права національні та політично-суспільні, Україна цілком стратила ті права, коли сполучилася на умовах “рівного з рівним і вільного з вільним”, з Московщиною.

З того виходить для всіх синів України святий обов'язок — обороняти і здобувати тії права для своєї занедбаной вітчизни.

Із всіх прав, якими визначається кожний народ, найлегше і безповоротно втрачаються права його суто національні. Нарід, денационалізований на кшталт другої народності, дуже рідко підіймає свій національний прапор.

Тим ми, як діти України, як сини свого народу, ісьмо націоналами і перед усіма дбаємо про те, щоб дати своєму народові волю національну. Скоро Україна добуде сю волю, зміст національного прапору сам собою перемінить, бо людскість поступає і довічні ідеали чергуються.

Народ, що не має письменства на рідній мові, не становить і нації. Тим убачмо про те, щоб українська мова запанувала скрізь на Україні: в родини, в усяких справах — як приватних так і загально суспільних, у громаді, у літературі і

навіть з усіма іншими народами, що живуть на Україні. Так, кожен з нас, свідомих Українців, має промовляти в родині, в товаристві взагалі, скрізь, де його зрозуміють по українському. Виховуючи своїх дітей, кожен свідомий українець повинен вживати української мови, як мови вимждової, з початку вчення, і як дитина піде до офіційної школи, вчити її української мови, історії, літератури дома окремо, щоб діти наші були вже стихійними українцями.

Вбачаючи, що кожен нарід може освічуватися і з поважним користно для себе розвиватись — на національному ґрунті, і що в нас віднято змогу і право на такому ґрунті розвиватися, ми дбаємо про те, щоб піднести й розворушити на Вкраїні національного духа, відживити і виробити серед інтелігенції й народу національного почування Українські на підставі їх бачення рідної школи з власною викладовою мовою. Тим кожен українець в справі популяризування української ідеї фактами щоденного життя свого, своїми відносинами і усякими іншими способами повинен завсігда відрізняти свою націю від інших і підносити національне питання і права української нації скрізь, де тільки можливо: в освітньому товаристві, в народі, у відносинах з урядом, в літературі не тільки московській та польській, а й по західно-європейських літературах.

З сього частного становища України витікають і її політично-суспільні ідеали. Ми бажаємо такі відміни всьогочасних обставин, щоб при ній був можливий вільний розвій і цілковите вдоволення усім політичним, соціальним, просвітним і моральним потребам Українського народу.

Досягаючи сього, мусимо працювати і в дусі такого ідеалу людського ладу, в якому немає місця нації пануючій і нації підвладній, а українська нація в ряду з усякого другого користується однаково рівним правом. Через се ми маємо бути цілковитими прихильниками федеративного ладу в тих державах, з якими з'єднана українська земля. Таким чином ми мусимо відстоювати політичну свободу всіх націй в Росії, яко засоб до української нації в сім'ю націй культурних.

В справах соціально-економічних, працюватимемо в дусі такого ладу, в якому немає місця ні панові, ні мужикові, а є місце ціловкраїнській національній родині, що складається з рівних про між себе правом, що маємо однаково забезпечених національно-свідомих братів-працівників. Але влягаючи на те, що страна наша єсть власне страна мужицька, що той клас людності, який зветься народом, становить саму людність, що се доводиться і історією, і статистикою, і просто одним взглядом на карту нашої вітчизни, де значна меншість городів зовсім тратиться в великій силі сіл, — ми повинні дбати переважно про долю сеї занедбаной більшості і через те повинні бути у справах соціальних перш за все демократами.

Головні точки політично-соціальної програми нашої можна зазначити так:

а) Конституційний устрій держави, з якою федеративне поєднається Україна,

заснований на загальній подачі голосів.

б) Свобода особистого сумління, свобода релігій.

в) Свобода слова, друку, освіти.

а) Скасування кари на тіло.

г) Свобода асоціацій, товариств.

д) Внутрішня самовлада, яко основа до соціальної справедливості. В справі релігійній, яко в справі особистого сумління, мусить панувати серед нас абсолютна толеранція; в справах відносин до інших націй мусимо бути оскільки толерантні, оскільки наші сусіди й колоністи на нашій землі будуть толерантні до нас. Працюючи у сьому напрямку, ми єднаємося з усякими іншими пригніченими націями в Росії, щоб гуртом боронитися проти асиміляційних заходів і гуртом добувати волю. Єднаємося і з поступовими російськими гуртками, не ворожими українству, але ж ніколи не мішаючимися проміж них: неодмінно скрізь і завсігди мусимо ставати яко гурт виключно український.

Архіви України. – 1992. – №56. – С.88-90.

2. ІЗ ПРОГРАМИ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОГО (НАРОДНОГО) СТОРОННИЦТВА

16 грудня 1899 р.*

Ми, галицькі Русини, часть українсько-руського народу, що мав колись самостійність державну, відтак боровся віками за свої державно-політичні права, а ніколи не зрік ся і не зрікає ся прав народу самостійного, заявляємо, що остаточною метою наших народних змагань є дійти до того, щоби цілий українсько-руський нарід здобув собі культурну, економічну і політичну самостійність та з'єднався з часом в одноцільний національний організм, в яким би загал народу на свою загальну користь орудував всіми своїми справами: культурними, економічними і політичними.

Змагаючи до тої наконечної мети, а зважаючи на нашу приналежність до австрійської держави, ставимо собі для нашої народної роботи отсю програму: в межах Австрії, в справах політичних змагаємо до того, щоби в австрійській державі територія, заселена Русинами, становила одну окрему провінцію з як найширшою автономією в законодавстві і адміністрації; тим самим змагаємо до знесення дотеперішних краєвих статутів для Галичини і Буковини, по поділу Галичини на дві части: руську і польську і так само до поділу Буковини на часть руську і волоську, та до утворення з руських частей Галичини і Буковини одної національної провінції з окремою адміністрацією і окремим національним сеймом .

Будемо піддержувати, скріпляти та розвивати почуття національної єдності з російськими Українцями та змагати до витворення разом з ними культурної одноцільності; будемо серед російських Українців піддержувати такі змагання, котрі ведуть до перетворення російської держави з абсолютної і централістичної в державу конституційно-федералістичну, оперту на автономії народностей.

Та що до угорської Руси: будемо змагати, щоби серед угорських Русинів викликати подібний рух національний, який є між галицькими і буковинськими Русинами, щоби заігри їх до уживання і плекання рідної мови, до борби проти винародовлювання, та до культурної, економічної і політичної діяльності в користь угорсько-руського народу, та в тій цілі будемо навязувати з угорськими Русинами тісніші взаємини і будемо старатися зблизити їх до себе.

*Дата опублікування.

Українська суспільно-політична думка

в 20 столітті: Документи і матеріали:

В 3 т.— [Б. М.], 1983. —Т. I. — С. 57—58.

3. ІЗ ПРОГРАМИ РЕВОЛЮЦІЙНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПАРТІЇ— “САМОСТІЙНА УКРАЇНА” 1900р.*

Наші суперечники кажуть, що логіка подій, напрям і течія життя з непереможною силою пруть до повного вимирання, до повного винародовлення нашої нації.

Над нами висить чорний стяг, а на йому написано:

“Смерть політична, смерть національна, смерть культурна для української нації?”

Се не є самі слова: зміст їм відповідає. Коли ж в української держави відібрано право бути державою, то поодинокі члени колишньої республіки позбулися усіх елементарних прав людини. Колишній український республіканець має менш прав, ніж нинішній найостатніший московський наймит. Правительство чужинців розпоряжається на території колишньої української республіки наче в завойованій сьвіжо країні! висмоктує остатні сили, висмикує ліпших борців, здирає останій гірш бідного народу. Урядовці з чужинців обсіли Україну і зневажають той люд, на кошт якого годуються. Непокірливі тубольці погорджуються невимовне, а небезпечні з них засилаються на Сибір. Законами російської імперії зневажається право свободи совісти, погорджується право

свободи особистої, ганьбитися навіть недоторканість тіла. Колишній протектор української Республіки переіменився чи ні на правного тирана, якому належить необмежене право над життям і смертю кожного з Українців. Царський закон з 17 мая 1876 року наложив заборону на саму мову спадкоємців Переяславської конституції і вона вигнана з школи й суду, церкви й адміністрації. Потомство Павлюка, Косигнського. Хмельницького й Мазепи вже збавлене права мати свою літературу, свою пресу: йому загадано навіть у сфері духовній працювати на свого пана. Таким чином українська нація платить “данину” не тільки матеріальними добрими, але навіть психіку та інтелект її експлуатують на користь чужинців. І не тільки панує над Україною цар-чужинець, але й сам Бог зробився чужинцем і не вміє української мови. Просвіта занедбана, культура знівечена і темрява панує скрізь по Україні! через 247 років по Переяславській конституції “вільний і рівний” Українець відіграє ще гіршу роллю ніж колишній ілот, бо в ілота не вимагали принаймні інтелектуальної “данини”, бо від ілота не вимагали любови й прихильності до своїх гнобителів, бо ілот розумів свій гніт. Українець же тільки: відчуває його. Така то є логіка подій і такі її наслідки. І от посеред таких лихих обставин ми зійшлися до купи, ми згуртувалися ув одну сімю, перейняли великим болем та жалем до тих страждань, що в шерть наповнили народню душу і — хай навпаки логіці подій ми виписали на своєму прапорі: **“ОДНА, ЄДИНА НЕРОЗДІЛЬНА, ВІЛЬНА, САМОСТІЙНА УКРАЇНА ВІД ГІР КАРПАТСЬКИХ АЖ ПО КАВКАЗЬКІ”**.

Чи не захоплюємось ми?!

Чи не єсть сей ідеал наш однією з тих пишних, сьвятих ілюзий, якими живе людськість, на які сподівається, та які розпливаються зараз, скоро схочеш їх здійснити?

Може наша пристрасна любов до Вкраїни підказала нам думку безглузду, безпідставну?

І чи можемо ми надіятись на симпатії широкого суспільства українського?

І, головне, чи здійснення сього бажання буде корисне для нашої нації?

Здебільшого, яко головний аргумент проти нашого права на національне існування, проти нашого права на самостійність державну — виставлять те, що ми не маємо історичної традиції, не маємо минулого. На сьому аргументі не спинятимемось через те, що помилковість його вже доведена нами попереду, теж і через те, що відсутність державно-історичної минувшини не може мати ніякого значіння для дужої, бадьорої нації, що відчула свою силу і хоче скористуватись своїм “правом сильного”. Для нас далеко важніший другий — се закид, що нація наша безсильна, некультурна й інертна. Хиба може, кажуть нам, темна, нез’організована, розбита маса, недушевлена ніякою ідеєю — творить історію при сучасних обставинах життя? Хиба тая маса відчуває

національний або політичний гніт? Горстка божевільних може тільки сьмішити, але не викликати симпатий навіть поміж інтелігенцією, бо ціла українська інтелігенція охочо без протесту йде шляхом винародовлення, а за нею й культурніші одиниці з народу. Тай врешті, хиба українська національність не є тільки ріжноманітною російської? Коли-б навіть було доведено, що ми тільки ріжноманітність російської нації, то й тоді нелюдські відносини Росиян до нас осьвячують нашу до їх ненависть і наше моральне право убити насильника, оборонюючись від насилля. Кров, коли вона пролита братньою рукою, ще дужче благає про помсту, бо то брата кров! Нехай вчені розшукують, хто був кому родичем, — ображене чуття нації і кривда цілого народу гидувають визнати моральні зв'язки з російською нацією! Через те ми можемо обговорювати тільки засоби і способи боротьби.

І так ми некультурні. Се безперечно правда: наша нація некультурна. Власне, культурність її єсть історична, бо вона замерла на тім ступіню, на яким вона була ще у XVII ст. Се правда, що нація наша в загальній культурности з часу конституції 1654 року поступила дуже мало наперед, а з багатьох поглядів вона мусіла вернутись до нижчих форм життя, як політичного, як і соціального. Усі ті релігійно-культурні рухи, що були наслідком високої осьвічености й хвилювали наше суспільство у XVII віці, обіцяли статись джерелом не тільки свободи совісти, але й свободи політичної. Усі ті рухи були задавлені силоміць, були знівечені навіть елементарні політичні права, як право особистої свободи (паньщина), і нація кинена у безодню темряви. Тоді була вбита стародавня культурність української нації, культурність так інтензивна, що кількома своїми проміннями вона могла покликати до життя і могутности націю нинішніх наших господарів.

Еге! Нині наші маси некультурні, але в самім факті нашої некультурности знаходимо ми найліпший, наймогутніший, найінтензивніший аргумент і підставу до того, щоб політичне визволення нашої нації поставити своїм ідеалом! Бо хиба можливий для нашої нації поступ і осьвіта доти, доки нація не матиме права розпоряджатись собою і доки темрява єсть спосіб держати нашу націю у неволі!? Доки ми не здобудемо собі політичних і державних прав, доти ми не мати мем змоги уладнати стан річий у себе дома до нашої уподоби, бо інтерес наших господарів єсть цілком супротивний нашим інтересам, бо розплющенне очей у рабів єсть небезпечне для панів. Сю останню задачу мусить узяти на себе національна інтелігенція. Се її право і її обов'язок

Часи вишиваних сорочок, свити та горілки минули і ніколи вже не вернуться. Третя українська інтелігенція стає до боротьби за свій нарід, до боротьби кривавої і безпощадної. Вона вірить у сили свої і національні, і вона виповнить свій обов'язок. Вона виписує на своєму прапорі сі слова: "ОДНА, ЄДИНА, НЕРОЗДІЛЬНА, ВІЛЬНА, САМОСТІЙНА УКРАЇНА ВІД КАРПАТІВ АЖ ПО КАВКАЗ". Вона віддає себе на служення сьому великому ідеалови і доки хоч на однім клапті української території пануватиме чужинець, доти українська інтелігенція не покладе оружя, доти усі покоління Українців йтимуть на війну.

Війна провадитиметься усіма засобами, і боротьба культурна вважається також відповідною, як і боротьба фізичною силою. Потреба боротьби випливає з факту нашого національного існування. Нехай наша історія сумна й невідраднa, нехай ми некультурні, нехай наші маси темні подурені, ми все ж існуємо і хочемо далі існувати. І не тільки існувати як живі істоти, ми хочемо жити як люди, як громадяне, як члени вільної нації. Нас багато — цілих 30 мільйонів. Нам належить будучина, бо зовсім не можливо, щоб 1/30 частина усієї людности, ціла велика нація могла зникнути, могла бути задушеною, коли вона спроможна воювати з цілим світом! Ми існуємо, ми відчуваємо своє існування і своє індивідуальне національне “я”. Наша нація у своєму історичному часто була не солідарною поміж окремими своїми частинами, але нині увесь цвіт української нації по всіх частинах України живе однією думкою, однією мрією, однією надією: “Одна, єдина, нероздільна, вільна, самостійна Україна від Карпатів аж по Кавказ”. Нині ми всі солідарні, бо зрозуміли, через що були в нас і Берестечки і Полтава. Ми відродили ся з ґрунту наскрізь напоєного кровю наших предків, що лягли в боротьбі за волю України, ми виссали з молоком наших матірок стародавню любов нашої нації до вітчизни і її свободи і ненависть до насилля над нами. Як не можна спинити річку, що, зламавши кригу на весні бурхливо несеться до моря, так не можна спинити націю, що лама свої кайдани, прокинувшись до життя. Наша нація ступила на новий шлях життя, а ми мусимо стати на її чолі, щоб вести до здійснення великого ідеалу. Але ми мусимо пам'ятати, що ми тільки передтечі того великого, що йде за нами, ми тільки оповіщуємо його силу, ми тільки його післанці. Сей великий — увесь нарід український.

Але як партія бойова, партія, що виросла на ґрунті історії і єсть партією практичної діяльності, ми зобов'язані вказати ту найблизшу мету, яку ми маємо на оці. Ся мета — повернення нам прав, визначених Переяславською конституцією 1654 року з розширенням її впливу на цілу територію українського народу в Росії. Ми виголошуємо, що ми візьмемо силою те, що нам належить по праву, але віднято в нас теж силою. Наша нація довго нездужала, але нині вже стає до боротьби. Вона добуде собі повну свободу і перший ступінь до неї: Переяславська конституція.

Ми розуміємо, що боротьба буде люта й довга, що ворог безпощадний і дужий. Але ми розуміємо й те, що се вже остання боротьба, що потім вже ніколи не настане слухний час до нової боротьби. Ніч була довга, але ранок наблизив ся і ми не попустимо, щоб проміння свободи усіх націй заблищало на наших рабських кайданах: ми розіб'ємо їх до схід сонця свободи! Ми в останнє виходимо на історичну арену, і або поборемо, або вмремо... Ми не хочемо довше бути євнухами, не хочемо довше зносити пановання чужинців, не хочемо більше зневаги на своїй землі. Нас горстка, але ми сильні нашою любовію до України! Сини Вкраїни! Ми, як той Антей, доторкаючись до землі, наберемось усе більшої сили й завзяття. Нас мало, але голос наш лунатиме скрізь по Вкраїні і кожен, в кого ще не спідлене серце, озветься до нас, а в кого спідлене, до того ми самі озвемось!

Усі, хто на цій Україні не за нас, ті проти нас. Україна для Вкраїнців, і доки хоч один ворог-чужинець лишить ся на нашій території, ми не маємо права покласти оружя. І памятаймо, що слава і побіда — се доля борців за народню справу. Вперед! І нехай кожен з нас памятає, що коли він бореться за нарід, то мусить дбати за ввесь нарід, щоб цілий нарід не загинув через його необачність.

Вперед! Бо нам ні на кого надіятись і нічого озиратись назад!

*Дата опублікування.

Самостійна Україна: Зб. програм українських політичних партій початку ХХ століття. — Т., 1991. —С. 13—19.

4. ІЗ ПРОЕКТУ ОСНОВНОГО ЗАКОНУ “САМОСТІЙНОЇ УКРАЇНИ” СПІЛКИ НАРОДУ УКРАЇНСЬКОГО*

Вересень 1905 р.**

Територія України

4. Територія України належить ся на праві власности всьому народови українському, се-б-то Всеукраїнській Спілці, а не тій або іншій громаді чи землі.
5. Націоналізація землі має бути переведена на підставі правил: від власників українців земля викупляється, від чужинців відбирається без відшкодовання.
6. Ніяка частина національної землі не може нікому належатись на праві приватної власности за виключенням ґрунтів (під селитьбами та будівлями).
7. Земля, зайнята під селитьби (будівлі) як по селах, хуторах, так і по містах, не инакше може бути обернена на національну власність, як через окремий закон.
8. Чужинці не можуть ані мати права приватної власности на землю під селитьбами, ані користуватись національною власністю.
9. Способи користування національною землею устанавляються громадами на підставі законів земських.

Українці та їх права

10. Українське громадянство може бути придбане, удержане й згублене на

підставі закону громадянського (цивільного). Отсей же основний закон доторкаєть ся тільки суспільно-громадських прав і каже, при яких умовах, мавши українське громадянство, можна користуватись тими правами.

11. Натуралізація може відбутись через прийатте чужинця якоюсь громадою законодатним шляхом. Тільки така натуралізація надає чужинцеві всі права українця.

12. На Україні нема й не може бути поділу на касти.

13. Всі українці, як чоловіцтво, так і жіноцтво, рівноправні і тільки вони можуть бути допущені до виконання офіціяльних обов'язків на Україні.

14. Особиста свобода людини єсть забезпечена. Ніхто не може бути переслідуваний інакше як на підставі закону і в формі ним установленій.

Поза гарячим вчинком ніхто не може бути затриманий без судової мотивованої постанови. Постанова має бути оголошена при затриманню або не пізніше 24 годин опісля.

15. Ніхто не може бути арештований в своїй господі від 8 години увечері до 8 години ранку.

16. Ніхто не може бути укараний інакше як на підставі закону і після судової постанови.

17. Селитьба (господа) єсть недоторкана. Заборонено всякому, хто-б він не був, увійти до чужої господи проти волі господаря.

Виключення можуть бути лише на підставі закону, в передбаченій законом формі і то тільки від 8 години ранку до 8 години увечері.

18. Свобода віри і її публичного виявлення, як і свобода оголошувати свої думки й пересвідчення всяким способом суть забезпечені.

19. Ніхто не може бути присилуваний до якихось церемоній, або актів релігійних; або до пошановання днів відпочинку.

20. Релігія єсть річ приватна і справа совісти, через те ніяка власть не може ані підтримувати релігію, ані перешкоджати їй, ані втручатися в релігійні справи.

21. Шлюб єсть річ цілком приватна. Ніяка релігія і ніяка власть не може втручатись в шлюбні відносини. Розвід, як і шлюб, залежать від доброї волі заінтересованих осіб і утворюють ся через просте оголошенне події.

22. Наука і навчанне суть вільні для кожного. Усяке втручання або передбіжні

заходи заборонені.

Громадське навчання, яке даєть ся на кошт суспільний, мусить бути управильнене на підставі закона.

23. Печатне слово є свобідне. Цензура ніколи не може бути заведена.

Ніхто не може вимагати від письменників, видавців або печатників якихось грошевих забезпечень.

*Проект підготовлений групою членів Української Народної Партії.

**Дата опублікування.

Слюсаренко А. Г., Томенко М. В.
Історія української конституції. — К.,
1993. — С. 60—62.

5. ВИТЯГ З ПЛАТФОРМИ УКРАЇНСЬКОЇ РАДИКАЛЬНОЇ ПАРТІЇ 1905р.

Сьогочасне становище українського народу таке тяжке, як досі ще не бувало ніколи.

Сила безземельних або малоземельних хліборобів ледве животіє; робітники фабричні й заводські, підпадаючи під усю вагу капиталистичного способу продукції, не мають ні одної з тих полегкостей, які існують за такого ж ладу на заході Європи; політичних прав ніхто не має ніяких, і поліцейсько-жандармське розбишацтво чинить волю, як і чинило; освіті не поліцейсько-попівській нема змоги доступитися до людей опріче як нишком, шляхом нелегальним, — через те маси стоять у такій темряві, яка не дає їм змоги визволитися з їх тяжкого становища; використовуючи сю темряву, уряд російський нацьковує темні маси на інтелігенцію, щоб винищити кривавим робом тих людей, які могли б вивести ці маси з їх тяжкого становища, і серед цієї вакханалії, рознузданих темних сил слово “закон” стало порожнім словом більше, ніж коли попереду.

Таке життя нашому народові в Росії; коли з погляду політичного й культурного частці сього народу в Австро-Угорщині трохи ліпше, то з погляду економічного може ще гірше, ніж у безправній московській державі.

Не ліпше становище і яко нації: нас поділено між трьома державами, наше національне ім'я яко народу й краю офіційально не існує; маленьку волю наша мова має тільки в Галичині та на Буковині, в Угорщині жменька нашого народу ледві дише; в Росії нашу мову скрізь заборонено, нас силкуються денационалізувати з найбезсоромнішою жорстокістю, і ми не маємо тут ні одної національної інституції.

Таке становище рідного народу й краю кладе на кожного свідомого й чесного чоловіка повинність стати в обороні прав на людське життя робочих мас і нашої нації. Першою потребою буде тут освідомити маси — і робочі, і так званих освічених класів, щоб вони зрозуміли становище і забажали боротися, щоб перемінити його; друге — потреба організувати ся за для цієї боротьби, щоб зробити її систематичною та інтенсивною. Які форми візьме ця боротьба — це залежатиме від того, як поводитиметься з нами далі сьогочасній уряд; наша ж повинність — довести кожного до того, щоб він, у спілці з іншими, був готовий оборонити і оборонив своє право всіма залежними від його способами.

Що до ладу на території України, то всіма справами має тут порядкувати Українська Виборна Народня Рада. Вона складається з послів, оплачуваних з краєвих коштів і вибраних на підставі: а) загального, рівного, безпосереднього виборчого права з таємним голосуванням; б) пропорціональності виборів. Право вибирати і бути вибраним належати має кожному громадянинуві 21 року без ріжниць полу. Стоїмо за законодатний період не довший як три роки, за народне законодавство (референдум та ініціатива) і за те, щоб вибори і голосування відбувалися в зазначені в законі празникові дні.

Народня Рада сама виробляє краєву констітуцію, яку не може ні відмінити, ні касувати загально-державний парламент. Краєва констітуція мусить дати право широкого самоврядування громадам сільським і городським і тим округам, у які громади могли б об'єднатися. Кожна така округа має свій окружний сейм, з правом самоврядування в межах округи.

Краєва Народня Рада, окружні сейми й громади приручають виконувати свої постанови вибраним людям, відповідальним перед тими зборами, які їх вибирали. Ця виборна влада і взагалі всі урядовці мусять бути краєві люде; вони відповідальні також перед судом, до якого може їх позвати кожен, минаючи їх зверхність.

Мова в урядових, освітніх та інших інституціях уживається вкраїнська. Людності иншої національності на вкраїнській землі забезпечується право живити рідну мову в інституціях, до тієї людности належних.

Ніяка віра чи церква не може бути краєвою. Всі церковні інституції оплачують та їми порядкують ті, за для кого вони існують, ніякі краєві чи загально державні уряди не мають права ані запомагати їм, ані встрявати до їх справ.

Освіта початкова має бути обов'язковою — безплатною і світською для всіх дітей. Підручники й їжа в школі усім дітям даються дурно. В середніх та вищих школах дітям, що мають видатний хист до науки, безплатна освіта і, коли треба, то й способи до життя з краєвих або громадських коштів. Освіта нижча, середня та вища належать до краєвих справ, якими порядкують Народня Рада, окружні сейми й громади, але за згодою автономних одиниць можуть бути визначені

загальні норми для державних екзаменів, які відбуваються в краєвих інституціях і краєвою мовою, але дають права на всю державу.

Платформа Української Радикальної Партії. — Л., 1905.

6. ВИТЯГ З ПРОГРАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕМОКРАТИЧНО-РАДИКАЛЬНОЇ ПАРТІЇ 1905р.

1. ЗАГАЛЬНО-ДЕРЖАВНІ ПОЛІТИЧНІ СПРАВИ

1. Новий лад мусить забезпечувати загальнознані вже людські права і найперше — волю від кари на тілі, від кари на смерть та від кари вічною тюрмою — кари, що часом буває гірша за смерть; потім — незайманість особи, оселі й листування без судового декрету. Опріч того, кожна людина мусить мати волю:

- а) оселятися і жити скрізь, добирати собі яке схоче діло й порядкувати своїм добром як схоче, без ніякого окремого дозволу;
- б) вживати рідної мови в приватному й громадському житті;
- в) говорити, писати й друкувати що хоче, відповідаючи тільки перед судом, коли зламала закон;
- г) належати до якої хто хоче віри, або й ні до якої;
- д) збиратися на збори, гуртуватися в спілки й товариства, страйкувати.

Громадянські права й повинності мусять бути рівні для всіх, всі привілеї класів, станів, полу, віри, нації мусять бути скасовані.

2. Кожна національність, з яких тепер складається Росія, мусить мати автономію на своїй території з окремою краєвою репрезентаційною радою, якій належатиме право видавати закони й порядкувати у всіх справах в межах цієї території. Кожна така автономна одиниця має право, рівне з правом кожної іншої одиниці. Реформована держава мусить бути федерацією таких національних одиниць.

3. Зразком, що об'єднуватиме ці автономні одиниці, є парламент, який складається з послів, оплачуваних з державних коштів і вибраних на підставі: а) вселюдного, рівного, безпосереднього виборчого права з таємним голосуванням; б) пропорційної системи виборів, яка б давала заступництво і меншості. Право вибрати й бути вибраним має кожен громадянин 21 року без ріжниць полу, віри і національності.

4. Державний парламент пильнує, щоб згадані права громадянина і нації були забезпечені скрізь по державі. Опріч того до парламенту належать тільки оці загально-державні справи: а) зносини з іншими державами; б) фінанси за для загально-державних справ; в) позадержавна торгівля і мито; г) загально-державна армія та справа війни і миру.

Увага до п. г) Армія має бути реорганізована: служба відбувається в межах

рідної країни; час служби має поступово зменшатися, щоб таким робом перейти від регулярної армії до міліції, а межинародні суперечки залагоджувати полюбовним судом.

II. ЛАД НА УКРАЇНІ

5. Усіма справами на території України має порядкувати Українська Виборна Народна Рада (Сойм). Вона складається з послів, оплачуваних з краєвих коштів і вибраних на підставі: а) вселюдного, рівного, безпосереднього виборчого права з таємним голосуванням; б) пропорціональності виборів. Право вибрати і бути вибраним має кожен громадянин 21 року без різниці полу, віри і національності. Законодатний період мусить бути не довший як три роки; законодавство народне (референдум та ініціатива). Вибори і голосування мають одбуватися в показані в законі празникові дні.

6. Українська Народна Рада сама виробляє краєву конституцію, яку не може ні відмінити, ні скасувати загально-державний парламент, але ся конституція не може суперечити вище згаданим основним вседержавним законам.

7. Українська Народна Рада має право рішати всі ті справи, які не належать до державного парламенту. Вона, яко хазяїн краю, порядкує всіми землями й водами Української території.

8. Краєва конституція мусить дати право широкого самоврядування громадам сільським і городським і тим округам, у які громади могли б об'єднатися. Кожна така округа має свою окружну раду, з правом самоврядування в межах округи.

9. Краєва Народна Рада (Сойм), окружні ради і громади приручають виконувати свої постанови вибраним людям, одвічальним перед тими зборами, які їх вибрали.

10. Ця виборна влада і взагалі всі урядовці мусять бути краєві люде.

11. Урядові люде одвічальні перед судом, до якого може їх позвати кожен, минаючи їх зверхність.

12. Поліцією порядкують органи місцевого самоврядування.

13. Рівний для всіх, прилюдний, виборний суд з широкою компетенцією суда присяжних. Інститут умовного засудження. Всі безвинно обвинувачені чи засуджені мають право на відшкодування.

14. Мова в урядових, освітніх та інших інституціях уживається українська. Інші народности, що живуть на території України, мають рівне з українцями право задовольняти свої національні, культурні й економічні потреби.

15. Ніяка віра чи церква не може бути краєвою. Всі церковні інституції оплачують та ними порядкують ті, за для кого вони існують. Виборне духовенство, як це й було в українського народу в старовину.

16. Освіта початкова має бути обов'язковою, безплатною і світською для всіх дітей. В середніх та вищих школах дітям, що мають видатний хист до науки, безплатна освіта і, коли треба, то й засоби до науки, життя з краєвих або громадських коштів. Автономія вищої школи. Шкільні програми такі, щоб з нижчої школи до середньої, а з середньої до вищої можна було перейти без спеціального екзамену. Справи просвітні мусять так упорядковуватися, щоб нарешті вся просвіта од нижчої до вищої зробилася всім доступною і безплатною. Кожна народність має право заводити школи з своєю мовою.

Програма Української Радикально-Демократичної Партії. — К., 1917.

7. ВИТЯГ З ПРОГРАМИ УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТИЧНОЇ РОБІТНИЧОЇ ПАРТІЇ

Грудень 1905р.*

Українська с.-д. партія перш за все і головним чином вимагає:

- 1) демократичної республіки — в якій найвища державна влада у всіх міжнародних і тих внутрішніх ділах, що стосуються всієї Російської держави, належить виключно одному виборному законодавчому зібранню народних представників;
- 2) автономії України з окремою державною інституцією (сеймом), якому належить право законодавства у внутрішніх справах населення тільки на території України;
- 3) загального, рівного, прямого виборчого права з таємним голосуванням для кожного громадянина старше 20 років; права кожного виборця бути обраним у всяку представницьку інституцію; пропорціонального представництва; плати (удержання) депутатам дворічного парламенту;
- 4) народного законодавства;
- 5) виборності і відповідальності чиновників, права для кожного громадянина притягти до суду всякого чиновника за його незаконні вчинки по службі, звичайним судовим порядком, минувши безпосереднє начальство чиновника;
- 6) права кожної нації на культурне і політичне самоопреділення;
- 7) широкого самоврядування (автономії) місцевого і крайового для всього населення держави:

- 8) необмеженої свободи слова, друку, віри, зібрань, союзів, страйків (забастовок);
- 9) недоторканності особи, житла і листування;
- 10) права вільного переїзду, знищення паспортів, повної волі промисловості і розпорядження своєю власністю;
- 11) знищення усяких привілеїв класів, верств (сословій), походження, статі, релігії й нації; ,
- 12) рівноправності всіх мов у школах, судах, у крайових, громадських і державних інституціях;
- 13) проголошення релігії ділом кожного громадянина;
- 14) виборності і незалежності суддів; суду присяжних, знищення всіх виключних і спеціальних суддів, безплатного судопроїзводства та юридичної допомоги; знищення смертної кари, досмертного ув'язнення (замкнення в тюрму) і умовного осуду; матеріального забезпечення усім безвинно обвинуваченим, засудженим і арештованим;
- 15) заміни постійного війська народною міліцією; вирішувати питання про війну і мир має право тільки народне представництво, а міжнародні конфлікти (сутички) — третейський суд;
- 16) безплатного обов'язкового світського, загального і професійного навчання для всіх дітей до 16 років; їжі, одяжі і підручників — безплатно для всіх бідних; передачі всієї народної освіти на Україні Українському сеймові; відповідного числа шкіл для кожної нації;
- 17) знищення непрямих (косвених) податків; заведення прогресивного податку на доходи і спадщину.

7. Резолюція про автономію України. Беручи до уваги:

- 1) що процес економічної централізації є тільки один бік економічного розвитку, а другий бік є економічна децентралізація, котра веде за собою політичну децентралізацію;
- 2) що політичні реформи прилагоджуються до індивідуальних, економічних, побутових і культурних особливостей кожної нації;
- 3) що демократизація державного ладу потребує децентралізації законодавства, адміністрації і суду;

4) що в інтересах знищення, наскільки це можливо в капіталістичному громадянстві, національного гніту, потрібно передати всі питання, в яких виявляються національні пригноблення до рук зібрання представників національно-територіальної одиниці, другий черговий з'їзд У.С.-Д.Р.П. для розвитку класової боротьби і продуктивних сил України приймає в свою програму домагання автономії України із законодавчим сеймом в ділах того населення, що живе на території України.

Примітка. Україну з'їзд визнає тільки в етнографічних межах.

*Дата прийняття програми на другому з'їзді УСДРП.

Багатопартійна українська держава

на початку ХХ ст.: Програмні документи

перших українських політичних партій.

—К., 1992. — С. 9—10, 12.

8. ВИТЯГ З ПРОГРАМИ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПАРТІЇ 1906 р.*

Українська Народня Партія єсть партія робітницької маси українського народу; єсть партія Українського міського і сільського пролетаріата.

Усіх Українців, хто виробляє, продукує, хто жиє з власної праці, усіх, кого визискують і кривдять: робітників фабрик і заводів, сільських і міських, робітників, ремісників, робітників транспорту і торгівлі, робітників інтелігентних фахів, хліборобів, наймитів і тих, хто робить на власному ґрунті, але без наймової праці, усіх їх має об'єднати Українська Народня Партія для боротьби з пануючими, гноблущими і визискуючими.

Українська Народня Партія визнає соціалістичний ідеал яко єдиний, котрий може остаточно задовольнити український та інші народи, знищити визиск, безправ'є, знищить сучасний устрій, збудований на насиллі, примусі нерівности і панованні.

Цей ідеал такий: взагалі знаряддя виробу, фабрики і заводи на землі, оселеній українським народом, мусять належати Українцям робітникам, а земля (рилля) — Українцям-хліборобам.

1. Головні завдання Української Народньої Партії — просвітити, освідомити

Українців-робітників і хліборобів з боку розуміння їх національних і класових інтересів.

2. Зорганізувати освічений і свідомий своїх інтересів український пролетаріат у Всеукраїнський союз Українців-робітників.

3. Зорганізувати так само Українців-хліборобів у Всеукраїнський союз хліборобів-Українців.

Необорна спільна сила з'єднаних українців-робітників і селян учинить захват політичної влади на Україні, знищить визиск, насилле, нерівність і утворить непідлеглу Україну — Республіку вільних працюючих людей.

Аби досягнути свої завдання. Українська Народна Партія лічить необхідним і доконечним: Українці-робітники мають свої організації економічного і політичного характеру, мають свої каси і свою програму діяльності. Так само і хлібороби.

Українським робітникам, членам великого 30 мільйонного народу, цілком не до речі виступати без своєї власної фізіономії, в російських робітницьких організаціях і служити покірною масою для виконання приказів московських чи петербургських робітницьких організацій. Так само не до речі складати партію, яка б була хвостом, причепою російських** робітницьких партій.

Українські робітники складають свою незалежну робітницьку партію, яка в своїй діяльності не підлягає ніяким обмеженням і контролю, бо знають, що тільки свої власні організації, своя власна робітницька партія, можуть оборонити інтереси українського пролетаріата; що тільки свої власні організації

дадуть українському пролетаріату політичну і економічну силу, яка забезпечить його від утисків і визиску.

Свідомому робітнику-Українцю зовсім не секрет той факт, що робітники і селяне-поляки хочуть захватити політичну владу на своїй землі. Москалі на своїй, Літовці на своїй. Свідомий Українець-робітник знає, що ніхто не прийде, аби захватити політичну владу на Україні, — віддати потім її до рук українського пролетаріату. Свідомий Українець-робітник знає, що визволення українського пролетаріату є справа самого українського пролетаріату і нікого більше.

ВІЛЬНА НЕПІДЛЕГЛА САМОСТІЙНА РЕСПУБЛІКА— УКРАЇНА РОБОЧИХ ЛЮДЕЙ

Ми визнаємо тільки добровільні федерації народів; се значить добровільні федерації уже свободних народів. Росія, Австрія, Германія і інші, де рядом з пануючими живуть десятки зневолених націй, мусять поперед розпастися;

федерації потім коли і зложаться, то зовсім не в межах сучасних держав, а в залежності од інтересів кожної нації. Можуть бути федерації українців і чехів, поляків і руських і т.д.

Треба пам'ятати: аби два, чи більш народів жило в згоді та любови, треба:

1. Аби вони користали рівними правами.
2. Аби один народ другому не тільки не перешкоджав, а помагав досягти його цілі.

Коли сего нема, — нема ніякої рації народам жити вкупі.

Таких ідеальних спілок зараз нема. Коли спілки і складались, то дужий нарід при нагоді підгортав слабшого.

Приклади: Річ Посполіта-Українсько — Літовсько-Польська Унія, Українсько-московська 1654.

Ясно, що для України Російской вигодніше сама вузька автономія, як теперішнє безправе, як централізоване управління з Петербургу, коли податки з України повертаються на усе, тільки не на українців.

Ідучи до повної незалежності українського народу, до здобуття останнім права повного самопризначення, ми підпіраємо і автономні вимоги українських партій. Але аби автономія була не фіктивною, а дійсною, треба:

Аби автономний український парламент, вибраний вселюдним рівним, прямим і тайним голосуванням, відав податкову справу, адміністрацію, суд і школу України, господарство края; аби українець відбував службу на Україні.

Така автономія України дасть змогу українському пролетаріату швидше зрозуміти своє національне і класове становище, швидше просвітитись, зорганізуватись, аби, скинувши ярмо національне — рішучо і безповоротно подужати капітал.

Аби позбутись бюрократичної централізації, яка єсть ворог свободи взагалі, Самостійна Республіка України будучини, мусить бути спілкою вільних і самоправних українських земель, що різняться умовами життя: такі — Слобожанщина, Правобережна Україна, Запоріжжє, Кубань, Чорноморіє, Поліссє, Галичина і т. д.

Будуємо і боремося за Самостійну Україну зовсім не для того, аби в їй панували капіталісти, хоч і українські. Весь час боротьби не забуваємо, що єдине соціалістичний ідеал може остаточно задовольнити український пролетаріат і

взагалі працюючий український люд.

Самостійна Україна буде республікою вільних людей, свободних від гніту і експлуатації, республікою людей свободної праці.

*Дата опублікування.

**Руський, Росіянин, Москаль — це назви мають тож саме значінє. —

Примітка док.

Самостійна Україна. — С. 20—21, 51-53.

9. 3 ВІДОЗВИ “ОРГАНІЗАЦІЙНОГО КОМІТЕТУ ЛЬВІВСЬКИХ РУСИНІВ”

25 серпня 1907р.

Браття русини!

Приходить час запису дітей до школи!

Кожний русин повинен посилати своїх дітей до руських шкіл!

Скоро хочемо мати стільки руських шкіл в місті, кілько належить ся нам після числа руської людності, то мусимо переповнити усі дотепер існуючі руські школи.

Маємо лише одну руську міську школу, а то школу ім. Маркіяна Шашкевича при вул. Скарбківській, ч. 26.

Кожний русин, що не запише своєї дитини до руської школи, робить на шкоду власному народові!

Держім високо народну честь і ідім всі спільно до мети здобуття належних нам прав!

В ЄДНОСТІ СИЛА!

Від організаційного комітету львівських русинів.

(Три підписи) Львів, дня 25 серпня 1907 р.

Історія Львова в документах і матеріалах.

—К., 1986. —С. 166.

10. ПЛАТФОРМА СОЮЗУ ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ

Серпень 1914р.

НАША ПЛАТФОРМА

Українські землі по обидва боки австро-російського кордону є не тільки одним з головних теренів сучасної європейської війни, а також одною з причин і предметів війни.

Українці добре розуміють, що у війні сій ходить головно о їх долю, ходить о те, чи в результаті війни український Піємонт в Австрії буде знищений, чи українське жите розцвіте також по той бік Збруча, аж за Дніпро і над Чорне море, і тому не можуть zostавати ся німими свідками теперішних подій, а голосно і рішучо підносять свої неоспоримі права на національну самостійність.

Об'єктивна історична конечність вимагає, аби між західною Європою і Москівщиною повстала самостійна українська держава. Потрібне се для осягнення і утрєвалєння європейської рівноваги, є се в інтересі народів австро-угорської держави, а передовсім в інтересі німецького народу в обох цісарствах, а для українського народу було б се здійсненнем вікових його мрій і зусиль.

В розумінню сеї історичної конечності російські Українці покликали до життя центральну загально-національну організацію, яка взяла на себе репрезентацію під теперішню хвилю національно-політичних і соціально-економічних інтересів українського народу в Росії. Організацією сею є Союз визволення України.

В Союзі репрезентовані всі ті політичні напрями, що стоять на становищі державної самостійности українського народу, а реалізацію своїх національно-політичних і економічних стремлінь в даний момент зв'язують з розбиттем Росії у війні.

Національно-політичною платформою Союзу є державна самостійність України.

Формою правління самостійної української держави має бути конституційна монархія, з демократичним внутрішнім устроєм політичним, однопалатною системою законодавства, горожанськими, язовими і релігійними свободами для всіх національностей і віроісповідань, з самостійною українською церквою.

На випадок прилучення до Австрії більшої чи меншої українсько-російської території буде Союз обстоювати за створенням з усіх земель, заселеним українським народом Австрії, осібною автономною краєю.

Одночасно зі збудованням самостійної української держави має бути переведена радикальна аграрна реформа на користь селянства. Є се основний економічний постулат Союзу визволення України.

Практичною своєю задачею ставить Союз визволення України;

1. Організацію українських суспільних сил для переведення в жите постулатів Союзу.
2. Переведення національної громадсько-політичної організації українсько-російських земель, оскільки вони будуть окуповані у війні з Росією.
3. Приготовленне скликання українського національного конгресу, який-би зайняв становище про форму правно-державної організації відібраних від Росії внаслідок війни, чи на основі рішення міжнародної конференції українських земель, про внутрішній політичний устрій, аграрну справу і пр.
4. Виступи в обороні інтересів українського народу і його національно-державних змагань перед правительствами воюючих держав і перед міжнародними конференціями.
5. Популяризацію української справи в Європі через видавництво публікацій, кореспонденцій і пр.

Союз визволення України в своїй діяльності стоїть в контакті з австрійськими Українцями.

Вірючи в остаточну перемогу австро-угорської і німецької армій в розбитті Росії, вірять Українці і в те, що на руїнах російської імперії, сеї тюрми народів, встане Вільна Самостійна Україна

Українська суспільно-політична

думка в 20 столітті. — Т.І.

— С. 216—217.

11. З ВІДОЗВИ ЗАГАЛЬНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ РАДИ ДО НАРОДІВ СВІТУ
15 вересня 1916р.

ДО ВСІХ КУЛЬТУРНИХ НАРОДІВ СВІТА!

ПОКЛИК ЗАГАЛЬНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ РАДИ

За всяку ціну завзялася російська імперія підбити українські землі Австро-Угорщини: Галичину, Буковину й північно-східну Угорщину та від довшого часу приготувляла ці свої завойовницькі пляни.

В 1911 р. Столипін відкрито заявив, що Росія, починаючи від 17 століття, завсіди боролася з українським рухом і буде з ним дальше боротися, бо він загрожує єдності й неподільності держави. При тому він зазначив, що український рух в Росії має своє джерело в австрійській Галичині. Цей погляд Столипіна потвердив також Сазонов перед війною і кілька разів у часі війни.

Дійсно! Гноблена в Росії українська національна думка й культурна праця мусіли шукати захисту поза межами тієї держави та найшли його в двох австрійських провінціях: Галичині й Буковині, де живе чотири мільйони українського населення й де завдяки конституційним свободам могло розвиватися українське національне життя. В цім життю брали участь і російські українці і дорожили Галичиною, як своїм Пемонтом. Але чим більший поступ робили українці в Австрії, тим явніше виступали наміри російського уряду дістати у свої руки австрійську Україну, щоб і тут здавити українське національне життя.

Вже другий раз у часі цієї війни насувається на українські землі Австро-Угорщини російська інвазія. Другий раз українське населення Галичини, Буковини і північно-східної Угорщини попадає в огонь національного і релігійного переслідування збоку Росії.

В часі першої інвазії Росія з найбільшою брутальністю змагала до повного здавлення українського життя: заборонено уживати українську мову — мову наuczання в школах, мову церковної проповіді, мову публічного життя, розговорну, рідну мову населення; замкнено українські школи, товариства й інституції; заборонено пресу й українську літературу; нищено бібліотеки й архіви; арештовано і вивожено на Сибір українських діячів; забирано малих дітей і вивожено масово в глибину російської держави для виховання з них яничарів; греко-католицькі церкви перемінювано на православні; насильно запроваджувано православіє; митрополита гр.-кат. церкви Андрія Шептицького арештовано, вивезено до Росії та віддано під суд.

І тепер в часі другої інвазії всі ті вчинки повторюються! Що гірше! Українське населення масово вивозиться в глибину Росії з наміром, на випадок забору Галичини й Буковини, сколонізувати ці краї родовитими москалями.

І робиться це в той час, коли Росія та її союзники ведуть війну буцім то під гаслом оборони й визволення поневолених народів! А Росія голосить світові, мов би вона визволяла “під'яремних русских” з-під австро-угорського ярма.

В дійсності в Галичині й на Буковині, ані в північно-східній Угорщині ніяких “русских” (москалів) ніколи не було й нема, а були та є тільки українці. Росія хоче забрати їх під своє панування, щоб поступити з ними так, як поступає з українцями в російській імперії.

А в Росії йде, починаючи від 17 століття, нечуване в світі давлення всіх проявів національного життя українського народу, тої цілком окремішньої галузи слов'янських народів, що заселює південний захід російської імперії, від холмської землі на заході починаючи, на Дніпро на сході кінчаючи, на полудне від ріки Нарева й Прип'яті та через Дніпро по береги Чорного моря й верхи Кавказу.

Ставши на становищі, що окремого українського народу нема й не може бути, російське правительство указами з 1863 і 1876 р. заборонило навіть уживання в письмі та слові української мови! Ці варварські розпорядки тривали аж до 1906 р., поки велика російська революція не повалила їх.

Але по революції з поворотом реакції вернуло давлення й переслідування українства в Росії; заборонювали часописи, конфіскували найневинніші книжки, тюрмою карено передплатників українських видань, українські, навіть просвітні товариства, розв'язувано, українська мова не мала ніяких прав ні в школі, ні в церкві, ні в уряді, — ані на публічних зборах, ані на засіданнях міських і земських рад, ані на з'їздах учених не вільно було послуговуватися українською мовою!

З проголошенням війни знищено брутально і безпощадно й ті останки культурних придбань, які заховалися в тяжкі часи реакції. Одним почерком пера закрито всю українську пресу, розв'язано всі просвітні українські товариства, заборонено навіть український правопис!

Українська справа мусить бути справою всіх культурних народів світу й тому українці виносять свою справу перед суд цивілізованого світу.

Всі українці без огляду на державні кордони стоять на становищі своєї окремішности від сусідніх народів і змагають до визволення, опираючи ці свої змагання не тільки на внутрішній потребі національного розвитку, але також на історичнім праві й незабутній традиції своєї визвольної боротьби.

Хай буде вільний кожний народ, хай живе й український народ, що на суцільній території числить 35 мільйонів голів і заселює простір 850 000 кв. клм., не буде погноєм для чужих культур пануючих над ним народів!

Бажанням і домаганням українців є таке уладнання відносин у східній і середній Європі, яке давало б українському народові повну спромогу свобідного національно-політичного розвитку, вільного від верховодства сусідніх народів.

Хочемо бути самостійним господарем на своїй землі, в сім'ї вільних і рівних народів, мати повну спромогу розвивати свої духовні сили й матеріальні багатства свого краю для себе та для людства!

Відень, 15 вересня 1916р.

За Волю України: Історичний збірник УСС.

—Нью-Йорк, 1967. — С. 403—406.

12. ВІДОЗВА ПЕТРОГРАДСЬКОГО ТИМЧАСОВОГО УКРАЇНСЬКОГО РЕВОЛЮЦІЙНОГО КОМІТЕТУ ДО УКРАЇНСЬКОГО ГРОМАДЯНСТВА, СТУДЕНТСТВА, РОБІТНИЦТВА Й УКРАЇНСЬКИХ ОФІЦЕРІВ У ПЕТРОГРАДІ

2 березня 1917 р.

У визвольній боротьбі останніх днів велику роль відіграв і український демос в особі українського жовнірства тих полків, що прилучилися до повстання. Російське громадянство з вдячністю згадає колись, що ряди війська, яке боролось за свободу разом з широкими демократичними масами Петрограда, в значній мірі складалися з синів українського громадянства й робітництва, з представників демократичних верств української нації.

Чи так само з вдячністю згадає вчинки українських жовнірів на вулицях Петрограда і український нарід? Чи з такою самою любов'ю запише сі вчинки й українська демократія в історію національно-політичного визволення свого народу й своєї країни?

Щоб на сю вдячність і любов заслужити, щоб нестертими слідами записати в історію національно-політичного визволення українського народу свої вчинки, свій героїзм, свою готовність до самопожертви й віддання загально-громадській справі, український демос, українське жовнірство повинне сі вчинки, сей героїзм, сю самопожертву й віддання виявити в завойованню не чужих політичних прав, а своїх власних, національно-політичних прав українського народу. І справити велику енергію української жовнірської маси в Петрограді на шлях завойовання власних національно-політичних прав, зафарбити її революційні виступи свідомістю власних національних інтересів— сей обов'язок лежить передусім на свідомій українській інтелігенції й демократії Петрограда, на вас, українське студентство й свідоме робітництво, на вас, українські офіцери російської армії, на вас, свідомі українські громадяне. На вас всіх лежить під сю важну хвилю величезна відповідальність перед нашою нацією, величезної ваги завдання — дати напівсвідомій українській жовнірській масі гасло боротьби за національну волю українського народу, а також zorganizувати під сим гаслом і повести до боротьби ще незорганізовані й

розкидані українські демократичні маси.

Гасло демократичної республіки, виставлене російською демократією, забезпечує громадянські права кожної окремої людини. В боротьбі за ці права ми жичимо російській демократії всякого успіху. Але українська демократія, українські маси потребують забезпечення не лише своїх загально-громадянських прав але й своїх окремих прав національних, тих прав, які російський нарід має вже віддавна. З цим гаслом національного визволення й повинні виступити українські маси в Петрограді.

Найповнішим висловом ідеї національного визволення є національно-державна самостійність, і лише створення власного суверенного державного організму може забезпечити як найширший культурний розвиток українського народу. В світлі сього ідеалу, як найближчий етап до нього, як практичне завдання сьогоднішнього дня, українська маса в Петрограді повинна виставити, вкупі з демократією інших народів Росії, лозунг перебудови Російської держави на федеративну демократичну республіку, з як найширшими правами окремих націй і спеціально з як найширшою національною територіяльною автономією України.

Отже, широка національно-територіяльна автономія України — се практичний лозунг, під яким кличемо вас усвідомляти й організувати українську масу.

Українці Петрограда!

На вас лежить під сю хвилю кольосальна відповідальність за дальшу долю визвольної боротьби українського народу. Прикладіть же усіх зусиль, щоб з тої кризи, яку нині переживає російська держава, вийти з честю й з печаттю боротьби за волю свого народу.

До усвідомлення й організації українських мас.

Тимчасовий Український Революційний Комітет м. Петрограда.

2 Березня 1917.

Українська суспільно-політична думка в 20 столітті. — Т. I.
С. 256—257.

13. З ВІДОЗВИ РАДИ ТОВАРИСТВА УКРАЇНСЬКИХ ПОСТУПОВЦІВ ДО УКРАЇНСЬКОГО ГРОМАДЯНСТВА

8 березня 1917р.

ЗАКЛИК

Українці! Громадяне! Товариші!

Слушний час прийшов, Україна, віками пригнічена, зведена до етнографічної маси, обкрадена й позбавлена всього — навіть національного ім'я свого — рушає в “сем’ї вольній, новій” визволених народів до нового життя. Час не стоїть і не жде на одсталих. Рушаймо вперед бадьоро й сміливо туди, де занялась вже зоря нашого національного визволення і воскресення.

Зложене з автономних громад усієї України “Товариство Українських Поступовців”, що з 1897 року аж до останніх днів вело на Україні національно-культурну й політичну роботу під прапором автономії України, федерації всіх народів Росії й парламентарного устрою держави, — гаряче вітає новий лад, що розчинив широко тюремні брами для народів і поклав шлях для вільного їх розвитку. Іменем рідного краю закликає “Товариство” організовані громади і все громадянство українське до праці на українській ниві.

Українці! Громадяне!

Підпирайте новий державний лад, бо він і тільки він несе волю Україні і що більша наша участь у йому, то ширших прав собі здобудемо.

Організуйтеся, бо тільки в поєднанні сила.

Скидайтеся на національний фонд український, бо в матеріяльних засобах підпора до практичної роботи.

Зкладайте українські школи, насамперед народні, українізуйте теперешні, дбайте про середню й вищу освіту — бо тільки в нашій школі наша будучність.

Відживляйте і засновуйте “Просвіти” й інші товариства, бо в них осередок культурної праці та початок організації наших сил.

Піддержуйте українську пресу, бо вільне слово рознесе по всіх світах про наші домагання, бо вільне слово наше — символ воскресення і його поставимо ми тепер на сторожі наших прав.

Виясняйте народові вагу і значіння подій, основи вільного ладу; освідомляйте й розкривайте очі всім незрячим, бо тільки свідомий народ не дасть вирвати здобуті вже права.

Дбайте про харчову справу й постачання всього потрібного народові, бо це додасть йому матеріяльної сили на важкий подвиг боротьби.

Готуйтеся до всенародньої Установчої Ради, де наш голос, голос великого українського народу повинен залунати чутно, твердо й однодушне, обстоюючи автономію рідного краю й вільний федеративний лад у державі.

Рада Товариства Українських Поступовців*

* Вилучено 15 прізвищ членів Ради, які підписали відозву

Українська суспільно-політична

думка в 20 столітті. — Т. I. С. 258—259.

14. ВІДОЗВА УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ ДО УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

9 березня 1917р.

Народе Український!

Впали вікові пута. Прийшла воля всьому пригніченому людові, всім поневоленим націям Росії.

Настав час і Твоєї волі й пробудження до нового, вільного, творчого життя, після більш як двохсотлітнього сну.

Уперше, Український тридцятипятимільйонний Народе, Ти будеш мати змогу сам за себе сказати, хто Ти і як хочеш жити, як окрема нація. З цього часу в дружній сім'ї вільних народів могутньою рукою зачнеш сам собі кувати кращу долю.

Впав царський уряд, а тимчасовий оголосив, що незабаром скличе Установчі Збори (Учредительное Собрание) на основі загального, рівного, прямого й таємного виборчого права.

Звідти уперше на весь світ пролунає у всій своїй силі справжній голос Твій, справжня воля Твоя.

До того ж часу ми закликаємо спокійно, але рішуче домагатися від нового уряду всіх прав які тобі природно належать, і які Ти повинен мати. Великий Народе, сам хазяїн на Українській землі.

А в найближшій часі права на заведення рідної мови по всіх школах, од нижчих до вищих по судах і всіх урядових інституціях. З таким же спокоєм, але рішуче, домагайся, Народе, того ж права для української мови від пастирів церкви, земств і всіх неурядових інституцій на Україні.

Народе Український!

Селяни, робітники, салдати, городяне, духовенство і вся українська інтелігенція!

Додержуйте спокій: не дозволяйте собі ніяких вчинків, що руйнують лад в

житті, але разом, щиро й уперто беріться до роботи: до гуртовання в політичні товариства, культурні і економічні спілки, складайте гроші на Український Національний Фонд і вибірайте своїх українських людей, на всі місця — Організуйтеся!

Тільки згуртувавшись, можна добре пізнати всі свої потреби, рішуче за них заявити і створити кращу долю на своїй Землі.

Народе Український!

Перед Тобою шлях, до нового життя.

Сміливо ж, одностайно йди на той великий шлях в ім'я щастя свого і щастя будучих поколінь Матері України, могутньою рукою твори своє нове вільне життя.

Українська Центральна Рада.

Київ, року 1917, березня 9.

Українська суспільно-політична

думка в 20 столітті— Т. I С. 259—260.

15. РЕЗОЛЮЦІЇ УСТАНОВЧОГО З'ЇЗДУ УКРАЇНСЬКОЇ ПАРТІЇ СОЦІАЛІСТІВ-РЕВОЛЮЦІОНЕРІВ*

4—5 квітня 1917р.

1. В справі автономії й федерації

а) В час, коли відбувається велика творча робота серед вільних народів Росії, установчий з'їзд У.П.С.-Р. визнає найбільшою потребою українського народу переведення в життя широкої національно-територіальної автономії України з забезпеченням прав національних меншостей, і негайне скликання

територіальної Української установчої ради для вироблення основ і форм автономії і для підготовки виборів до загально-російських установчих зборів від народу українського і інших народів території України.

б) На всякі насильні перешкоди скликанню Української Установчої Ради з боку російського уряду, на всяку спробу зробити натиск за допомогою сили — партія українських соц.-рев. буде дивитись як на продовження тієї самої імперіялістичної політики захвату і гніту, яку вели що до України московські царі і російські імператори.

в) Разом з тим З'їзд визнає, що найкращою формою устрою російської держави є федеративно-демократична республіка, установлення якої У.П.С.-Р. буде домагатися на загальноросійських установчих зборах.

2. В справі відношення до Тимчасового Уряду:

а) Партія буде підтримувати Тимчасовий Уряд в його роботі, оскільки він буде обстоювати інтереси трудового народу.

б) Партія буде вимагати від Тимчасового Уряду, щоб він декларативним актом заявив про своє відношення до автономії України.

3. В справі війни:

а) Визнаючи війну Росії в цю хвилю, війну за волю народів Росії, Партія буде домагатися, щоб Тимчасовий Уряд замирився з воюючими державами, як тільки уряди ворожих держав одмовляться від анексії і посягання на волю народів Росії.

б) Вітаючи заяву Тимчасового Уряду про закінчення війни без анексії і контрибуцій, Партія буде домагатися дальшого кроку Уряду в цьому напрямі, — оголошенням умов миру, згідних з домаганням демократії, вважаючи, що тільки такий крок дасть демократії воюючих держав зробити відповідний натиск на їхні уряди і змусить ті уряди піти на зустріч як найскорішій ліквідації війни.

в) Укр. соц.-рев. будуть обстоювати право недержавних націй Європи заявити на міровій конференції про свою долю що до їх національного самовизначення.

г) Укр. соц.-рев. звертаються з закликом до революційних трудових мас воюючих держав стати до активної боротьби з захватною політикою своїх урядів.

д) Вважаючи на те, що розпорошені по різних військових частих салдати українці не зможуть вповні виявити свою волю на виборах до Установчих зборів, на випадок, коли вибори відбудуться під час війни. — У.П. С.-Р. буде обстоювати з'осередкування українців-військових в окремих полках.

*Резолюції ухвалені на установчому з'їзді УПСР у Києві.

Українська суспільно-політична думка в 20 столітті. — Т. I. — С. 266—267.

16. ІЗ ПОВІДОМЛЕННЯ “ВІСТЕЙ” ПРО УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ З'ЇЗД

6—8 квітня 1917р.

ПЕРШИЙ ДЕНЬ — 6 КВІТНЯ

По скінченню дебатів за пропозицією проф. Грушевського було прочитано текст такої пропозиції, котра за дрібними поправками була одноголосне прийнята:

РЕЗОЛЮЦІЇ ПЕРШОГО ДНЯ НАЦІОНАЛЬНОГО З'ЇЗДУ

1. Згідно з історичними традиціями і сучасними реальними потребами укр. народу З'їзд вважає, що тільки широка національно-територіяльна автономія України забезпечить потреби нашого народу і всіх інших народностей, котрі живуть на українській землі.
2. Що той автономний устрій України, а також і інших автономних країн Росії матимуть повні гарантії в федеративнім ладі.
3. Тому єдиною відповідною формою державного устрою З'їзд вважає федеративну й демократичну республіку російську.
4. Одним з головних принципів української автономії — повне забезпечення прав національних меншостей, які живуть на Україні.

Збори зачинено о 1 годині ночі.

РЕЗОЛЮЦІЇ ДРУГОГО ДНЯ НАЦІОНАЛЬНОГО З'ЇЗДУ

- 1.— Укр. Нац. З'їзд признаючи за Російськими Установчими Зборами право санкції нового державного ладу Росії, в тім і автономії України, і федеративного устрою Російської республіки, вважає одначе, що до скликання російських Установчих Зборів, прихильники нового ладу на Україні не можуть зістатися пасивними, але в порозумінню з меншими народностями України мають негайно творити підстави її автономного життя.
2. Укр. З'їзд, йдучи на зустріч бажанням Тимчасового Правительства, що до організації і об'єднання громадських сил, признає негайною потребою організацію Краєвої Ради (Областного Совета) з представників українських країв і міст, народностей і громадських верств, до чого ініціативу повинна взяти “Українська Центральна Рада”.
3. Укр. З'їзд визнаючи право всіх націй на політичне самоопределенне, вважає:
а) що кордони між державами повинні бути встановлені згідно з волею пограничної людности: б) що для забезпечення того необхідно, щоби були допущені на мирну конференцію крім представників воюючих держав і представники тих народів, на території яких відбувається війна, в тім і України.

Яко додаток до 4 резолюції першого дня додається:

— З'їзд визнає необхідним, щоби в тих країнах федеративної Російської Республіки, в яких український народ складає меншість людности, українському народові були забезпечені права меншости на таких же умовах, на яких на Україні забезпечуються права меншости не-українців; *

ВІД УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

В військовій справі.

Заява з дня 18 квітня.

З огляду на те, що по Києву ходять уперті чутки, ніби-то Українська Центральна Рада, а також українські організації брали активну участь в агітації за сформування українського полка із 3000 солдатів, що випадково зібрались у Києві, Комітет Української Центральної Ради категорично спростовує ці чутки і з свого боку заявляє:

1) Рух виник цілком стихійно, без якої небудь участі організованої частини українського громадянства. Комітет Центральної Ради ретельно розслідував цю справу і може цілком упевнено сказати, що жадна київська або провінційальна організація ніякої агітації ні поміж цих “трьох тисяч”, ні взагалі поміж військових частей не вела.

2) Як вдалося вияснити, такий рух почався поміж солдатами з огляду на відомий усім факт формування на Україні і в Росії із поляків — солдатів національних частей. Цей факт, очевидно, й кинув в розбужені революцією до активного національного самовизнання демократичні маси гасло аналогічного формування національних частей. Цьому же допомагало, як кажуть представники цих “3000”, і те, що військово начальство, не гаразд знаючи про події, одправляло із провінції до Києва солдатів, які заявляли цьому-ж начальству про бажання вступити в українські часті. Очевидно місцеві коменданти, прочувши про чутки про сформування українських легіонів з добровольців, рішило, що це вже — факт і що у Києві формуються українські часті з призваних уже солдатів.

3) Рахуючись з фактом, що стався мимо відома, участі і волі Комітета Центральної Української Ради, остання в інтересах заспокоїння країни, в інтересах оборони на фронті і зміцнення придбань революції, вважає за необхідне оголосити оригінал текста резолюції Комітета Центральної Ради, що була ухвалена на засіданні 15 квітня:

Що до 3000 солдатів, які припадком без усякої агітації збоку українських організацій, через недбалство воєнних властей, зібрались в Києві і, за прикладом польських легіонів, домагаються формувати їх в український полк, Центральна Рада не бачить иншого виходу, як сформувати з них український полк і задовольнити їх бажання — вийти негайно на фронт в виді української військової одиниці.

Інакше цей стихійний рух не направлений в відповідному напрямі, може викликати заколот в тилу і на фронті і тим пошкодити справі оборони і укріпленню нового ладу.

Формування дальших українських частей має робитися тільки з запасних тилкових, а не з фронткових частей. Приналежні до фронткових частей солдати, які-б опинилися надалі в Києві, не них окремих українських частей.

Вилучення в осібні українські часті українських військових сил на фронті, вважається бажаним, але в даний момент полишається вищим воєнним властям.

* Вилучено перелік і тексти привітань Українському З'їзду від гуртків, організацій окремих осіб.

Український історик. — 1979. — № 1—4.
С. 134—140, 143—144.

17. УНІВЕРСАЛ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

Червень 1917р.

УНІВЕРСАЛ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ ДО УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ, НА УКРАЇНІ І ПОЗА УКРАЇНОЮ СУЩОГО

Народе Український! Народе селян, робітників, трудящого люду!

Волею своєю ти поставив нас, Українську Центральну Раду, на сторожі прав і вольностей Української Землі.

Найкращі сини твої, виборні люде від сел, від фабрик, від салдатських казарм, од усіх громад і товариств українських вибрали нас, Українську Центральну Раду, і наказали нам стояти й боротися за ті права і вольности.

Твої, народе, виборні люде заявили свою волю так:

Хай буде Україна вільною. Не одділяючись від всієї Росії, не розриваючи з державою російською, хай народ український на своїй землі має право сам порякувати своїм життям. Хай порядок і лад на Вкраїні дають — вибрані вселюдним, рівним, прямим і тайним голосуванням — Всенародні Українські

Збори (Сейм). Всі закони, що повинні дати той лад тут у нас, на Україні, мають право видавати тільки наші Українські Збори.

Ті ж закони, що мають лад давати по всій Російській державі, повинні видаватися у Всеросійським Парламенті.

Ніхто краще нас не може знати, чого нам треба, і які закони для нас кращі. Ніхто краще наших селян не може знати, як поряdkувати своєю землею. І через те ми хочемо, щоб після того як буде одібрано по всій Росії поміщицькі, казенні, царські, монастирські та інші землі у власність народів, як буде видано про це закон на Всеросійському Учредительному Зібранні, право поряdkування нашими українськими землями, право користування ними належало тільки нам самим, нашим українським Зборам (Сеймові).

Так сказали виборні люди з усієї Землі Української.

Сказавши так, вони вибрали з-поміж себе нас. Українську Центральну Раду, і наказали нам бути на чолі нашого народу, стояти за його права і творити новий лад вільної автономної України.

І ми, Українська Центральна Рада, вволили волю свого народу, взяли на себе великий тягар будови нового життя і приступили до тієї великої роботи.

Ми гадали, що Центральне Російське Правительство простягне нам руку в сій роботі, що в згоді з ними ми. Українська Центральна Рада, зможемо дати лад нашій землі.

Але Тимчасове Російське Правительство одкинуло всі наші домагання, одіпхнуло простягнену руку українського народу. Ми вислали до Петрограда своїх делегатів (послів), щоб вони представили Російському Тимчасовому Правительству наші домагання.

А найголовніші домагання ті були такі:

Щоб Російське Правительство прилюдно окремим актом заявило, що воно не стоїть проти національної волі України, проти права нашого народу на автономію.

Щоб центральне Російське Правительство по всіх справах, що торкаються України, мало при собі нашого Комісара неукраїнських справах.

Щоб місцева власть на Україні була об'єднана одним представником від Центрального Російського Правительства, себто вибраним нами Комісаром на Україні.

Щоб певна частина грошей, які збираються в Центральну Казну з нашого

народу, була віддана нам, представникам сього народу на національно-культурні потреби його.

Всі ці домагання наші Центральне Російське Правительство одкинуло. Воно не схотіло сказати, чи признає за нашим народом право на автономію та право самому порядкувати своїм життям. Воно ухилилось од відповіді, одіславши нас до майбутнього Всеросійського Учредительного Зібрання, Центральне Російське Правительство не схотіло мати при собі нашого Комісара, не схотіло разом з нами творити новий лад. Так само не схотіли признати Комісара на всю Україну, щоб ми могли разом з ним вести наш край до ладу й порядку.

І гроші, що збираються з нашої землі, одмовилось повернути на потреби нашої школи, освіти й організації.

І тепер, народе Український, нас приневолено, щоб ми самі творили нашу долю. Ми не можемо допустити край наш на безладдя та занепад. Коли Тимчасове Російське Правительство не може дати лад у нас, коли не хоче стати разом з нами до великої роботи, то ми самі повинні взяти її на себе...

І через те ми, Українська Центральна Рада, видаємо сей Універсал до всього нашого народу і оповіщаємо: однині самі будемо творити наше життя.

Од сього часу кожне село, кожна волость, кожна управа, городська чи земська, яка стоїть за інтереси Українського Народу, повинна мати найтісніші організаційні зносини з Центральною Радою.

Там, де через якісь причини адміністративна влада зосталась у руках людей, ворожих до українства, приписуємо нашим громадянам повести широку, дужу організацію та освідомлення народу, і тоді перевибрати адміністрацію.

В городах і тих місцях, де українська людність живе всуміж з іншими національностями, приписуємо нашим громадянам негайно прийти до згоди й порозуміння з демократією тих національностей і разом з ними приступити до підготовки нового правильного життя.

Центральна Рада покладає надію, що народи неукраїнські, що живуть на нашій землі, також дбатимуть про лад та спокій в нашім краю...

І коли ми зробимо сю підготовчу організаційну роботу, ми скличемо представників від усіх народів Землі Української і виробимо закони для неї. Ті закони, той увесь лад, який ми підготовимо, Всеросійське Учредительне Зібрання має затвердити своїм законом.

До сього часу український народ всі кошти свої оддавав у Всеросійську Центральну Казну, а сам не мав та не має й тепер від неї того, що повинен би мати за се.

І через те ми, Українська Центральна Рада, приписуємо всім організованим громадянам сел і городів, всім українським громадським управам і установам з 1-го числа місяця липня (іюля) накласти на людність особливий податок на рідну справу і точно, і негайно регулярно пересилати його в скарбницю Української Центральної Ради.

Народе Український! У твоїх руках доля твоя. В сей трудний час всесвітнього безладдя й розпаду докажи своєю одностайністю і державним розумом, що ти народ робітників, народ хліборобів, можеш гордо і достойно стати поруч з кожним організованим державним народом, як рівний з рівним.

Українська суспільно-політична

думка в 20 столітті. — Т. I.
С. 295—298.

18. ІЗ СТАТУТУ ГЕНЕРАЛЬНОГО СЕКРЕТАРІАТУ*

16 липня 1917 р.

Діяльність Генерального Секретаріату зазначається тимчасово такими головними пунктами:

§ 1. Найвищим краєвим органом управи на Україні є Генеральний Секретаріат Української Центральної Ради, який формується Центральною Радою, відповідає перед нею і затверджується тимчасовим правительством.

§ 2. Формування Генерального Секретаріату Центральною Радою здійснює через свій Комітет.

§ 3. Центральною Радою затверджується Генеральний Секретаріат в цілості, висловлюючи йому довір'я.

§ 4. В склад Генерального Секретаріату входить 14 генеральних секретарів, а саме секретарі: в справах внутрішніх, фінансових, військових, харчових, земельних, юстиції, освіти, національних, торгу, промисловости, пошти й телеграфу, праці, доріг, генеральний контролор і генеральний писарь

§ 5. Свою власть Генеральний Секретаріат здійснює через всі урядові органи на Україні.

§ 6. Всі урядові органи на Україні підлягають влади Генерального Секретаріату.

§ 7. Всі урядові посади на Україні, коли вони не виборні, заміщаються

Генеральним Секретаріатом або підвладними йому органами.

§ 8. При тимчасовім правительстві має бути статс-секретарь для справ України, якого призначає тимчасове правительтво по згоді з Центральною Радою.

§ 9. Статс-секретарь має пильнувати інтересів України в усій роботі тимчасового правительства й в разі потреби переслати законопроекти через Генеральний Секретаріат на розгляд Ц. Ради.

§ 10. Генеральний Секретаріат передає на санкцію тимчасового правительства ті законопроекти, які розглянула й ухвалила Центральна Рада.

§ 11. Генеральний Секретаріат передає на затвердження тимчасового правительства тимчасові фінансові обрахунки видатків на потреби України, які розглянула й ухвалила Центральна Рада.

§ 12. Тими коштами, які надходять на рахунок Центральної Ради, розпоряджується Генеральний Секретаріат по бюджету, ухваленому Центральною Радою.

§ 13. Генеральний Секретаріат ті справи, які він вважає найважнішими, передає на розгляд Центральної Ради.

§ 14. Діяльність Генерального Секретаріату, відповідального перед Центральною Радою, контролюється нею шляхом запитань по всім справам.

§ 16. Коли Генеральний Секретаріат не згоджується з постановою Комітету в якій небудь справі, остання переноситься на розгляд Центральної

Ради, яка скликається негайно.

§ 17. Коли Центральна Рада висловлює недовір'я генеральному Секретаріатови, він подається у відставку.

§ 18. Всі акти Центральної Ради й Комітету контрасигнуються Генеральним Секретаріатом.

§ 19. Всі закони тимчасового правительства мають силу на Україні від дня проголошення їх в Краєвім Урядовім Вістнику на українській мові.

§ 20. Всі закони, адміністративні приписи й постанови, проголошені

українською мовою, публікуються також і на мовах: російській, єврейській і польській.

*Статут Генерального Секретаріату, ухвалений Малою Радою, являв собою проект вищого управління України.

Українська суспільно-політична думка в 20 столітті. — Т. I.
— С. 310—312.

19. ІНСТРУКЦІЯ ТИМЧАСОВОГО УРЯДУ ДЛЯ ГЕНЕРАЛЬНОГО СЕКРЕТАРІАТУ УКРАЇНИ

4 серпня 1917р.

1. На час до вирішення справи про місцеве врядування Установчими Зборами по справах місцевого врядування Україною вищим органом тимчасового уряду є Генеральний Секретаріат, которого призначає тимчасовий уряд по пропозиціям Центральної Ради.

2. Уповноваження Генерального Секретаріату поширюються на губернії: Київську, Волинську, Подільську, Полтавську і Чернігівську, з виключенням мглинського, суражського, стародубського і новозибківського повітів. Вони можуть бути поширені і на інші губернії, чи частини їх, в тім разі як утворені в цих губерніях на основі постанови тимчасового уряду земські інституції висловляться за бажаність такого поширення.

3. Генеральний Секретаріат складається з генеральних секретарів по відомствам: а) внутрішніх справ, б) фінансів, в) хліборобства, г) освіти, д) торгу і промисловости, є) праці, а також секретаря по національних справах і генерального писаря. Крім цього, при Генеральному Секретаріаті є для контролю його справ генеральний контрольор, що бере участь у засіданнях Генерального Секретаріату з правом рішачого голосу. З числа секретарів не менше чотирьох повинні бути заміщені з осіб, які не належать до української національності. При Секретаріаті по національних справах встановлюються три посади товаришів секретаря з тим, щоб всі чотири найбільш численні національності України мали кожна свого представника в особі секретаря або одного з його товаришів.

4. Генеральний Секретаріат розглядає, розробляє й подає на затвердження тимчасового уряду проекти, що торкаються життя краю і його врядування. Проекти ці можуть бути перед поданням їх тимчасовому уряду внесені на обговорення Центральної Ради.

5. Уповноваження тимчасового уряду по справах місцевого управління, що

входять у компетенцію поименованих у статті 3 відомств, здійснюються через генеральних секретарів. Докладніше визначення цих справ буде подане в особливому додаткові.

6. По всіх справах, зазначених в попередній статті, місцева влада краю звертається до Генерального Секретаріату, як після зносин з тимчасовим Урядом, передає його розпорядження і накази місцевій владі.

7. Генеральний Секретаріат подає список кандидатів на урядові посади, обов'язки яких торкаються пунктів, зазначених в статті 5 справ.

8. Стосунки вищих державних установ і окремих громадських відомств з секретаріатом і окремими секретарями по належності, а також останніх з вищими державними установами і відомствами робиться через особливого комісара України в Петрограді. Так само йдуть і законодатні пропозиції і проекти, які торкаються місцевих справ України, як також і заходи загальнодержавного значіння, які виникли в окремих відомствах або обговорені міжвідомственими і відомственими комісіями і вимагаючи через особливе відношення до України участі представника управління в зазначених комісіях.

9. В негайних і настирливих випадках вищі державні установи і відомства сповіщають про свої накази місцеву владу безпосередньо, сповіщаючи одночасно про ці накази секретаріат.

Міністр-предсідатель О. Корейський
Міністр юстиції Зарудний

Нова Рада. — 1917. — 6 серп.

20. ТРЕТІЙ УНІВЕРСАЛ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ <7 листопада 1917 р.

Народе український і всі народи України!

Тяжка і трудна година впала на землю республіки Російської. На півночі в столицях іде межиусобна і кривава боротьба. Центрального Правительства нема, і по державі шириться безвластя, безлад і руїна.

Наш край так само в небезпеці. Без власти, дужої, єдиної, народньої Україна теж може впасти в безодню усобиці, різні, занепаду.

Народе український! Ти, разом з братніми народами України, поставив нас берегти права, здобуті боротьбою, творити лад і будувати все життя на нашій землі. І ми, Українська Центральна Рада, твоєю волею, во імя творення ладу в нашій країні, во імя рятуння всеї Росії, оповіщаємо:

ВІДНИНІ УКРАЇНА СТАЄ УКРАЇНСЬКОЮ НАРОДНЬОЮ РЕСПУБЛІКОЮ.

Не відділяючись від республіки Російської і зберігаючи єдність її, ми твердо станемо на нашій землі, щоб силами нашими допомогти всій Росії, щоб вся республіка Російська стала федерацією рівних і вільних народів.

До Установчих Зборів України вся власть творити лад на землях наших, давати закони й правити належить нам, Українській Центральній Раді, і нашому правительству — Генеральному Секретаріатові України.

Маючи силу і власть на рідній землі, ми тою силою і властю станемо на сторожі прав і революції не тільки нашої землі, але і всієї Росії.

Отож, оповіщаємо:

До території народної Української республіки належать землі, заселені у більшості українцями: Київщина, Поділля, Волинь, Чернігівщина, Полтавщина, Харківщина, Катеринославщина, Херсонщина. Таврія (без Криму). Остаточне визначення границь Української народної республіки, що до прилучення частин Курщини, Холмщини, Вороніжчини і сумежних губерній і областей, де більшість населення українська, має бути встановлене по згоді організованої волі народів.

Всіх же громадян сих земель оповіщаємо:

Віднині на території Української народної республіки існуюче право власности на землі поміщицькі та інші землі нетрудових хозяйств сільсько-господарського значіння, а також на удільні, монастирські, кабінетські та церковні землі — касується. Признаючи, що землі ті є власність всього трудового народу і мають перейти до нього без викупу. Українська Центральна Рада доручає генеральному секретареві по земельних справах негайно виробити закон про те, як порядкувати земельним комітетам, обраним народом, тими землями до Українських Установчих Зборів.

Праця робітництва в Українській Народній Республіці має бути негайно упорядкована. А зараз оповіщаємо:

На території Народної Республіки України з цього дня установлюється по всіх підприємствах вісім годин праці.

Тяжкий і грізний час, який перебуває вся Росія, а з нею і наша Україна, вимагає доброго упорядкування виробництва, рівномірного розподілення продуктів споживання і кращої організації праці. І через те приписуємо Генеральному Секретарству праці від цього дня разом з представництвом від робітництва встановити державну контролю над продукцією на Україні, пильнуючи інтересів як України, так і цілої Росії.

Четвертий рік на фронтах ллється кров і гинуть марно сили всіх народів світу. Волею і іменем Української Республіки ми, Українська Центральна Рада, станемо твердо на тому, щоб мир встановлено як найшвидше. Для того ми вживемо рішучих заходів, щоб через Центральне Правительство примусити і спільників і ворогів негайно розпочати мирні переговори.

Так само будемо дбати, щоб на мирному конгресі права народу українського в Росії і поза Росією не було в замиренню порушено. Але до миру кожен громадянин Республіки Україна, разом з громадянами всіх народів Російської Республіки, повинен стояти твердо на своїх позиціях як на фронті, так і в тилу.

Останніми часами ясні здобутки революції було затемнено відновленою карою на смерть. Оповідіємо:

Однині на землі республіки Української смертна кара касується.

Всім увязненим і затриманим за політичні виступи, зроблені до цього дня, як уже засудженим, так і незасудженим, а також і тим, хто ще до відповідальности не потягнений, дається повна амністія. Про се негайно буде виданий закон.

Суд на Україні повинен бути справедливий, відповідний духові народу.

З тою метою приписуємо Генеральному Секретарству судових справ зробити всі заходи до упорядкування судівництва і привести до згоди з правними поняттями народу.

Генеральному Секретарству Внутрішніх Справ приписуємо:

Вжити всіх заходів до закріплення і поширення прав місцевого самоврядування, що являються органами вищої адміністративної влади на місцях, і до встановлення найтіснішого зв'язку і співробітництва його з органами революційної демократії, що має бути найкращою основою вільного демократичного життя.

Так само в Українській народній республіці має бути забезпечено всі свободи, здобуті всеросійською революцією: свободу слова, друку, віри, зібраннів, союзів, страйків, недоторканности особи і мешкання, право і можливість уживання місцевих мов в зносинах з усіма установами.

Український народ, сам довгі роки боровся за свою національну волю і нині, її здобувши, буде твердо охороняти волю національного розвитку всіх народностей, на Україні суцїх, тому оповідаємо, що народам: великоруському, єврейському, польському та иншим на Україні признаємо національно-персональну автономію для забезпечення їм права і свободи самоврядування в справах їх національного життя, та доручаємо нашому Генеральному

Секретарству Національних Справ подати нам в найближчому часі законопроект про національно-персональну автономію.

Справа продовольча є корінь державної сили в цей тяжкий і відповідальний час. Українська народня республіка повинна напружити всі свої сили і рятувати як себе, так і фронт, і ті частини Російської Республіки, які потребують нашої допомоги.

Громадяне! Іменем Народньої Української Республіки в федеративній Росії ми, Українська Центральна Рада, кличемо всіх до рішучої боротьби з усяким безладдям і руїництвом, та до дружнього великого будівництва нових державних форм, які дадуть великій і знеможеній республіці Росії здоровля, сили і нову будучину. Вироблення тих форм має бути переведене на Українських і Всеросійських Установчих Зборах.

Днем виборів до Українських Установчих Зборів призначено 27 грудня (декабря) 1917 року, а днем скликання їх—9 січня (января) 1918 року.

Про порядок скликання Українських Установчих Зборів негайно видано буде закон.

У Києві, 7 листопада (ноября) 1917 року.

ЦДАВО України, ф. 1115, оп.1, спр.4,

арк.9 зв. Друкарський пр.

21. ІЗ УЛЬТИМАТУМУ РАДИ НАРОДНИХ КОМІСАРІВ ЦЕНТРАЛЬНІЙ РАДІ

3 грудня 1917 р

Виходячи з інтересів єдності і братерського союзу робітників і трудящих, експлуатованих мас у боротьбі за соціалізм, виходячи з визнання цих принципів численними рішеннями органів революційної демократії. Рад, і особливо 11 Всеросійського заїзду Рад, соціалістичний уряд Росії, Рада Народних Комісарів ще раз підтверджує право на самовизначення за всіма націями, які пригноблювались царизмом і великоруською буржуазією, аж до права цих націй відокремитись від Росії.

Тому ми, Рада Народних Комісарів, визнаємо народну Українську республіку, її право зовсім відокремитися від Росії або вступити в договір з Російською республікою про федеративні і тому подібні взаємовідносини між ними.

Все, що стосується національних прав і національної незалежності українського народу, ми Рада Народних Комісарів, визнаємо зараз же, без обмежень і

безумовно.

Ми обвинувачуємо Раду в тому, що, прикриваючись національними фразами, вона веде двозначну буржуазну політику, яка давно вже виражається в невизнанні Радою Рад і Радянської влади на Україні (між іншим, Рада відмовилась скликати, на вимогу Рад України, крайовий з'їзд українських Рад негайно). Ця двозначна політика, що позбавляє нас можливості визнати Раду, повноважного представника трудящих і експлуатованих мас Української Республіки, довела Раду в останній час до кроків, що означають знищення будь-якої можливості угоди.

Такими кроками стали, по-перше, дезорганізація фронту.

Рада переміщує і відкликає односторонніми наказами українські частини з фронту, руйнуючи таким чином єдиний загальний фронт до розмежування, здійсненого лише шляхом організованої згоди урядів обох республік.

По-друге, Рада приступила до роззброєння радянських військ, що знаходяться на Україні.

По-третє, Рада подає підтримку кадетсько-каледінській змові і повстанню проти Радянської влади. Посилаючись завідомо неправдиво на автономні нібито права “Дона і Кубані”, прикриваючи цим каледінські контрреволюційні виступи, що йдуть врозріз з інтересами й вимогами величезної більшості трудового козацтва. Рада пропускає через свою територію війська до Каледіна, відмовляючись пропускати війська проти Каледіна.

Стаючи на цей шлях нечуваної зради революції, на шлях підтримки найлютіших ворогів як національної незалежності народів Росії, так і Радянської влади, ворогів трудящої та експлуатованої маси, кадетів і каледінців, Рада змусила б нас оголосити, без будь-яких вагань, війну їй, навіть якби вона була вже цілком формально визнаним і безспірним органом вищої державної влади незалежної буржуазної республіки української.

В даний же час, зважаючи на всі викладені вище обставини, Рада Народних Комісарів ставить Раді, перед лицем народів Української і Російської республік, такі питання:

1. Чи зобов'язується Рада відмовитись від спроб дезорганізації загального фронту?
2. Чи зобов'язується Рада не пропускати надалі без згоди верховного головнокомандуючого жодних військових частин, які направляються на Дон, на Урал або в інші місця?
3. Чи зобов'язується Рада подавати допомогу військам у справі їх боротьби з

контрреволюційним кадетсько-каледінським повстанням?

4. Чи зобов'язується Рада припинити всі свої спроби роззброєння радянських полків і робітничої Червоної гвардії на Україні та повернути негайно зброю тим, у кого вона була забрана?

В разі недержання задовільної відповіді на ці питання протягом 48 годин, Рада Народних Комісарів вважатиме Раду у стані відкритої війни проти Радянської влади в Росії та на Україні*.

*Документ підписали В.Ленін і Л. Троцький.

Хронологічне зібрання законів, указів

Президії Верховної Ради, постанов і розпоряджень уряду Української РСР.
К., 1963. — Т. 1. — С. 11— 12.

22.НОТА ГЕНЕРАЛЬНОГО СЕКРЕТАРІАТУ РАДИ НАРОДНИХ КОМІСАРІВ

4 грудня 1917р.

Генеральный Секретариат в заявлении Народных Комиссаров о признании ими Украинской Республики усматривает либо неискренность, либо противоречие самим себе.

Нельзя одновременно признавать право на самоопределение вплоть до отделения и в то же время грубо покушаться на это право навязыванием своих форм политического устройства самоопределившегося государства, как это делает Совет Народных Комиссаров Великороссии по отношению к Народной Украинской Республике. Генеральный Секретариат решительно отвергает всякие попытки вмешательства Народных Комиссаров в дело устроения государственной и политической жизни в Народной Украинской Республике. Претензии Народных Комиссаров на руководство украинской демократией тем не менее могут иметь какое-либо оправдание, что навязываемые Украине формы политического правления дали на территории самих Народных Комиссаров результаты, отнюдь не вызывающие зависть. Пока в Великороссии развивается анархия, экономический, политический и хозяйственный развал, пока там царят грубый произвол и попрание всех свобод, завоеванных у царизма революцией, — Генеральный Секретариат не находит нужным повторять этот печальный опыт на территории украинского народа. Украинская демократия в лице украинских советов Рабочих, Солдатских и Крестьянских депутатов, организованных в законном секретариате, вполне удовлетворена как составом этих органов, так и проведением в жизнь ее волеизъявлений. Центральной Радой не удовлетворены великороссийские

элементы черносотенного, кадетского и большевистского направления, которым, вероятно, более желателен был бы иной национальный состав Рады, но Генеральный Секретариат предоставляет полную возможность указанным элементам выехать из территории Украины в Великороссию, где их национальное чувство будет удовлетворено. С этой целью украинскими солдатами были разоружены анархически настроенные великороссийские солдаты, составившие заговор на власть украинского народа и угрожавшие внести в жизнь Украины кровавую братоубийственную войну, анархию и всю ту разгнuzданность, которая царит на территории Народных Комиссаров. Солдаты получили возможность беспрепятственного проезда в пределы собственного государства.

Отсюда вытекают и дальнейшие ответы на вопросы Совета Народных Комиссаров.

Единство фронта признает и Генеральный Секретариат Украинской Народной Республики, но после того, как Совет Народных Комиссаров Великороссии разрушил этот фронт внесением в него полной дезорганизации, после того, как большевистские части оставляют позиции и оголяют фронт, Генеральный Секретариат не находит возможным единственно силами украинских частей охранять всю громадную линию фронта. Поэтому он уводит с северного и северо-западного фронтов украинские войска на украинский фронт, объединяющий в настоящее время юго-западный и румынский фронт. Производится это во имя спасения хоть одной части фронта, и от этой задачи Генеральный Секретариат не отступит ни перед какими препятствиями. Во имя же действительного сохранения и укрепления единства фронта, столь необходимого для успешности всеобщего мира, Генеральный Секретариат предлагает Совету Народных Комиссаров приостановить враждебные действия против украинских частей, находящихся за пределами Украинской республики, и не мешать Генеральному Секретариату в его работе по приведению в порядок расстроенной действиями великороссийских частей украинской армии, нужной для защиты как Украины, так и всей России.

Что касается второго вопроса о пропуске частей через территории Украинской Народной Республики, то Генеральный Секретариат занимает вполне определенную позицию: он признает право на самоопределение каждой национальности или области вплоть до отделения; поэтому навязывать Великороссии, Дону, Уралу, Сибири, Бессарабии, либо кому другому, свое понимание политического управления Генеральный Секретариат не находит логичным и возможным: тем более не считает правильным помогать одной области навязывать ее понимание.

Генеральный Секретариат считает необходимым образование Центральной Власти всей Российской Республики, но для этого он предлагает иные методы, нежели те, которые употребляются Советом Народных Комиссаров, а именно: добровольное соглашение всех областей и народов Великороссии, Сибири,

Кавказа, Кубани, Дона, Крыма и др. на следующих условиях: 1) Правительство должно быть однородно-социалистическим от большевиков до народных социалистов включительно, 2) должно быть федералистическим.

Только такое правительство правосильно решать вопросы мира всей России.

Наконец, относительно четвертого вопроса, будет ли Рада разоружать неукраинские полки, Генеральный Секретариат заявляет, что на территории Украинской Народной Республики власть принадлежит демократии Украины. Всякие покушения вооруженной силой на эту власть будут подавляться той же силой. Поэтому Генеральный Секретариат, во избежание братоубийственной войны, предлагает Совету Народных Комиссаров отозвать большевистские полки из Украины, Генеральный Секретариат никаких препятствий к выходу их чинить не будет. Так же точно Совет Народных Комиссаров должен предоставить возможность беспрепятственного продвижения воинских частей из Великороссии и с фронтов на Украину. Состояние войны между двумя государствами Российской Республики Генеральный Секретариат считает убийственным для дела революции и для торжества интересов рабочих и крестьян. Генеральный Секретариат всячески избегает кровавых способов разрешения политических и государственных вопросов, но если Народные Комиссары Великороссии, принимая на себя все последствия грядущих бедствий братоубийственной войны принудят Генеральный Секретариат принять их вызов, то Генеральный Секретариат нисколько не сомневается, что украинские солдаты, рабочие и крестьяне защищая свои права и свой край, дадут надлежащий ответ Народным Комиссарам*.

*Ноту підписали В. Винниченко і С. Петлюра.

Рубач М. К истории конфликта между

Совнаркомом и Центральний Радой

//Летопись революции. — 1925. — № 1.—С. 60—63.

23. ІЗ РЕЗОЛЮЦІЙ З'ЇЗДУ РАД РОБІТНИЧИХ, СЕЛЯНСЬКИХ І СОЛДАТСЬКИХ ДЕПУТАТІВ УКРАЇНИ*

4—6 грудня 1917 р.

ВІДОЗВА З'ЇЗДУ ДО НАРОДІВ РОСІЇ

“З'їзд рад селянських, робітницьких та вояцьких депутатів України, числом більше 2.500 делегатів, обговоривши ультіматум Ради народніх комісарів Центральной Українській Раді та оповіщення війни Українській Народній Республіці, одноголосне постановив: висловити цілковите довір'я Центральной Українській Раді та Генеральному Секретаріатові і звернутися до всіх селян, робітників та вояків всіх народів революційної Росії з наступною відозвою.

Першим ділом великої революції було проголошення прав всіх народів на самовизначення. Український народ використав це своє право і проголосив Народню Українську Республіку. Цій Народній Республіці Рада народніх комісарів тепер оповіщає війну! З генералом Гінденбургом Рада народніх комісарів веде мирні переговори, а демократії всіх народів України вони ставлять ультіматум і погрожують війною.

На словах Рада народніх комісарів наче б признає право нації на самоозначення аж до відокремлення. Але це тільки на словах, а на ділі вдасть комісарів намагається брутално вмішуватись в діяльність українського правительства, яке виконує волю законодатного органа—Центральної Української Ради.

Яке ж це право на самоозначення?! Певне комісари дозволяють самовизначуватись тільки своїй партії, всі ж інші групи людности та народи, вони, як і царське правительство, хочуть тримати під своєю кормигою силою зброї.

Але український народ не для того скинув з себе царське ярмо, щоб запрягтись в ярмо комісарів. І не для того народи Росії прагнуть замирення на фронті, щоби в тилу розпочати ще страшнішу братогубну міжусобну війну в рядах самої демократії.

Центральну Українську Радун народні комісари проголошують буржуазною. Чи ж це правда?

Ні, це наклеп!

Центральну Радун обрано з'їздами робітників, селян та вояків всієї України. Дев'ять місяців вона провадить боротьбу за права демократії та національних меншостей України.

За цей час Центральна Рада зорганізувала коло себе селянство та робітників, з'єднала українське революційне військо, проголосила Народню Українську Республіку в складі федеративної Росії, передала землю без викупу трудовому народові, завела восьмигодинний робочий день та догляд за виробництвом, скасувала кару на смерть, дала амністію за політичні проступки

та проголосила національне персональну автономію для меншостей України. Всього цього вона досягла не порушенням прав інших народів, а шаную до них, не касуванням громадянських та політичних свобод, а їх обороною, не зброєю та насильством, а одвертою організованою політичною боротьбою. От за яку працю народні комісари обізвали Центральну Радун буржуазним правительством.

Та якраз за це вся демократія України підтримувала і буде підтримувати Центральну Радун, яко найвищу в краю владсть, утворену спілкою революційних

селян, робітників та вояків, до того дня, коли на місце Ради стане верховний господар Землі Української — Українська Установча Рада.

Брати і товариші, — робітники, вояки та селяне! Хіба це ви оповістили війну революційній демократії України? Хіба вам треба душити волю на Україні? Хіба ви вважаєте нас, демократію України, страшнішими ворогами, ніж полчища Гінденбурга?!

Ні, ми цьому не повіримо! Поміркуйте! Скажіть тим, які ведуть вас, — Раді народних комісарів — що вони розпочали злочинне діло. Скажіть їм, що ви не порушите тої братньої згоди між Україною і всіма народами Росії, на яку роблять замах петербурзькі комісари.

Чого ми хочемо? Ми хочемо утворити всеросійську федеративну владу, яка б спіралась на організовану волю народів і країв. Ця влада повинна бути однородно-соціалістичною, від большевиків до народи, соц. включно.

Ми домагаємось негайно загального демократичного замирення. Оце програма нашої діяльності і наших домагань. Отже питаємо, чи за цю програму ви згодитесь приборкати нас гарматами і штиками?!

Спиніться брати і товариші! Щоб ні одна рука селянина, робітника чи вояка не замахнулась на свого брата! Щоб ні одної краплі крові не пролилось в братогубній війні!

Досить крові!

Крім того з'їздом обрано з цього складу по три чоловіки від кожної губернії. Ці делегати, щоб запобігти кровопролиттю, мають роз'їхатись умовляти большевицьке військо не йти війною на Україну.

ПРО ЦЕНТРАЛЬНУ РАДУ

Приймаючи на увагу, що Центральна Українська Рада, представництво в котрій безперестанно поновлюється, складається з всеукраїнських рад селянських, робітницьких та вояцьких депутатів, обраних на всеукраїнських з'їздах та з представництва демократії національних меншостей, через що вона уявляє з себе тимчасовий правомочний законодавчий орган революційної України, і зважаючи на те, що проголошенням третього Універсалу Центральна Рада стала на шлях широких соціальних і політичних реформ та приступила до найшвидшого скликання Українських Установчих Зборів яким єдино може Центральна Рада передати всю повноту влади на Україні, — з'їзд рад селянських, робітницьких та вояцьких депутатів України вважає переобрання Центральної Ради невчасним і непотрібним.

Підкреслюючи своє рішуче домагання, щоб Центральна Рада в своїй дальшій

роботі стояла твердо на сторожі здобутків революції, поширюючи та поглиблюючи невпинно свою революційну творчість і обороняючи непохитно класові інтереси трудової демократії, та щоб не відкладаючи скликали в свій час Українську Установчу Раду, яка єдино може виявити справжню волю всієї демократії України, — з'їзд рад селянських, робітницьких та вояцьких депутатів України висловлює на цьому шляху Центральній Раді своє цілковите довір'я і обіцяє їй свою рішучу піддержку.<...>

*Місце проведення — м. Київ.

Робітнича газ. — 1917. — 9 груд.

24. З ВІДОЗВИ ГЕНЕРАЛЬНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ДО ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

2 січня 1918р.

Вороги відродження українського народу і Української Держави розпускають всякі брехливі та лихі чутки про владу українських робітників, селян і солдатів — Центральну Раду та її Генеральний Секретаріат, щоб викликати недовір'я до Центральної Ради. Вороги українського народу називають нашу робітничу і селянську Центральну Раду панською, буржуазною, а Генеральний Секретаріат “генеральським” тоб-то складеним ніби-то з генералів.

Такі наклепи роблять чорносотенці, большевики та всякі інші контрреволюціонери. Їм треба посіяти серед українського народу як можна більше безладдя, ворожнечи та безчинства, щоб цим ослабити, а потім і зовсім знищити Українську Народню Державу, та знову повернути українські трудящі маси в поневіряння і визиск усякому панству, а особливо великоруському, яке найбільше винищувало сили й багатства трудової України. Центральна Рада є влада українських робітників, селян та солдатів і вона не може попустити свій народ на поталу ворогам трудящого люду України. Центральна Рада не допустить, щоби всякі попихачі імперіялістичної великоруської буржуазії зруйнували владу відродженої великої Народньої Республіки Української.

Через те Генеральний Секретаріат Центральної Ради оповіщає: всякий, хто обрідіє і ганить владу українського народу є ворог народу, ворог Української Народньої Республіки і контр-революціонер, бо своїми брехнями викликає непорядок, безчинства, заважає народові через його Правительство взяти в тверді народні руки землю і волю, а тим самим нищить найголовніші здобутки революції. Генеральний Секретаріат, оберігаючи інтереси трудящого народу, рішуче буде боротися зо всіма контр-революціонерами й як би вони себе не називали: чи чорносотенцями, чи большевиками, чи кадетами, чи як инакше.

Генеральний Секретаріат приписує всім судовим і адміністративним установам

від цього дня рішуче і без вагання переслідувати всіх контр-революціонерів, які дозволятимуть собі кидати багом у владу українського народу і виступати з брехнями та неправдивими звітками про Центральну Раду і Генеральний Секретаріат. Таких людей треба зараз-же тягти до суду.

Газети, в яких будуть друкуватися не правдиві звістки про Правительство українського трудящого люду, треба вважати контр-революційними і авторів статей чи редакторів тягти до судової відповідальности за наклепи і образу народньої влади. А тих, хто збройною силою намагатиметься захопити владу, арештовувати і віддавати під воєнно-революційний суд. Всіх громадян, всі громадські і революційні організації вільної України Генеральний Секретаріат кличе до діяльної політичної боротьби зо всякими спробами контр-революції, як чорносотенства так і большевизма, які хочуть дезорганізувати нашу Народню Республіку і тим позбавити селян землі, а всю людність вільного і розумного життя. *

*Вилучено прізвища членів Генерального Секретаріату,

які підписали відозву.

Вісник Генерального Секретаріату Української Народньої Республіки.
1918.—5 січ.

25. ЗАКОН ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ ПРО ПЕРСОНАЛЬНО-НАЦІОНАЛЬНУ АВТОНОМІЮ

Січень 1918р.

Українська Центральна Рада, згідно з Універсалом 7-го листопада 1917 року, ухвалила 9 січня 1918 року наступний закон про персонально-національну автономію.

Ст. 1. Кожна з населяючих Україну націй має право в межах Української Народної Республіки на персонально-національну автономію, цебто право на самостійне упорядкування свого національного життя, що здійснюється через органи національного союзу, владі якого підлягають усі його члени, незалежно від місця їх населення в межах Української Народної Республіки. Це є невід'ємне право націй і ні одна з них не може бути позбавлена цього права або обмежена в ньому.

Ст. 2. Населяючим територію У.Н.Р. націям — великоруській, єврейській і польській — право на персонально-національну автономію дається силою цього закону. Нації ж — білоруська, чеська, молдаванська, німецька, татарська, грецька та болгарська — можуть скористуватися правом персонально-національної автономії, якщо до Генерального Суду про те поступить заява від кожної нації окремо, підписана не менш як 10.000 громадян У.Н.Р. без різниці полу і віри, необмежених по суду у своїх політичних правах, що заявляють про

належність свою до даної нації; Генеральний Суд розглядає заяву у публічному засіданні в строк, не пізніше як через 6 місяців зо дня її подання, сповіщає про свою постанову Генеральний Секретаріат і оголошує її до загальної відомости. Зазначені заяви від націй, які не перелічені в цій статті, подаються на розгляд Парламенту Української Народної Республіки.

Ст. 3. Для здійснення визначеного в ст. 1 права, громадяне У.Н.Р., належні до даної нації, утворюють на території У.Н.Р. національний союз. Членам кожного національного союзу ведуться іменні списки, які в сукупності складають національний кадастр, котрий по складанню публікується до загальної відомости, і кожен громадянин має право вимагати як свого включення в даний національний кадастр, так і виключення з нього, з огляду на заяву про належність його до даної нації.

Ст. 4. Національний союз користується правом законодавства і врядування в межах компетенції, котра точно установлюється в порядку, зазначеному в ст. 7 цього закону.

Національному союзові виключно належить право представництва даної нації, яка живе на території У.Н.Р. перед державними і громадськими установами. Законодатні установи, які видаються національними зборами, в межах компетенцій національного союзу (ст. 9). належать до оголошення в загально-установленому порядку.

Ст. 5. З загальних коштів У.Н.Р. та органів місцевого самоврядування відчисляються в розпорядження національного союзу на справи, якими він завідує, із сум, взагалі призначених на ці справи, певні частини, пропорціональні кількості членів даного національного союзу.

Ст. 6. Національний союз установлює свій щорічний бюджет і має право оподатковувати своїх членів на підставах, установлених для загальнодержавного оподаткування; робити за своєю відповідальністю позичку і приймати інші фінансові заходи для забезпечення діяльності національного союзу.

Ст. 7. Обсяг справ, належних до компетенції національного союзу і окремих його органів, як рівно і устрій установ, визначається постановою Установчих Зборів даної нації, котрі разом з цим визначають і порядок змінення його постанов. Прийняті постанови, які торкаються обсягу компетенції національного союзу, належать до розгляду і ствердження Установчими зборами У.Н.Р. або її Парламенту.

Примітка. Незгідности, які можуть виникати з цього приводу між Національними Установчими Зборами і Установчими Зборами У.Н.Р., або її Парламентом, розв'язуються погоджуючою комісією, котра складається з однакового числа представників від цих установ. Постанови погоджуючої

комісії переходять на остаточне ствердження Установчих Зборів У.Н.Р. або її Парламенту.

Ст. 8. Національні Установчі Збори утворюються з членів, обраних незалежними до даної нації громадянами У.Н.Р, котрим минуло 20 років, на основі загального, без різниці полу й віри і рівного виборчого права, через безпосередні вибори і таємне голосування, на засаді пропорціонального представництва.

Ст. 9. Органи національного союзу є органи державні. Вищим представницьким органом національного союзу є Національні Збори, які обираються членами союзу на основах, зазначених в ст. 8. Вищим законодавчим органом союзу є Національна Рада, котра обирається Національними Зборами і перед ними відповідає.

Ст. 10. Всі суперечки по питанню компетенції, які виникатимуть між органами національного союзу, з одного боку, та органами державного урядування, місцевого самоврядування і національних союзів, — з другого боку, розв'язуються адміністративним судом.

Ст. 11. Національні союзи У.Н.Р. мають право єднатися з існуючими в межах Російської Федеративної Республіки національними союзами відповідних націй.

Народна воля. — 1918. — 12 (25) січ.

26.ІЗ ІV УНІВЕРСАЛУ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ Січень 1918 р.

Народе України!

Твоєю силою, волею, словом утворилась на Українській Землі вільна Українська Народня Республіка...

Та в трудну годину народилась воля України. Чотири роки жорстокої війни обезсилили наш край і народ, фабрики не виробляють товарів. Підприємства здержують свою працю, залізні дороги розбиті, гроші падають у ціні. Кількість хліба зменшується. Наступає голод. По краю розмножилися ватаги грабіжників і убийників, особливо, коли з фронту рушило російське військо, творячи криваву різню, безлад і руїну на нашій землі.

З приводу всього того не могли відбутися вибори до Українських Установчих Зборів у визначенім нашим попереднім Універсалом реченці й не могли відбутися ті Збори, визначені на нинішній день, щоб перебрати з наших рук тимчасову найвищу революційну власть над Україною, установити лад у нашій Народній Республіці й зорганізувати нове Правительство.

А тим часом петроградське Правительство Народних Комісарів виповіло війну Україні, щоб повернути вільну Українську Республіку під свою владу, і посилає на наші землі свої війська — червону гвардію, большевиків, які граблять хліб у наших селян і без ніякої заплати вивозять його в Росію, не зоставляючи навіть зерна, приготовленого на засів, убивають невинних людей і сіють усюди анархію, убийство й злочин.

Ми, Українська Центральна Рада, робили всякі заходи, щоб не допустити до тої братовбивчої війни двох сусідніх народів, але петроградське Правительство не пішло нам назустріч і веде далі криваву боротьбу з нашим народом і Республікою.

Крім того, те ж саме петроградське Правительство Народних Комісарів починає проволікати закінчення миру й закликає до нової війни, називаючи її “святою”. Знов полетіть кров, знов нещасний робочий люд буде мусіти приносити в жертву своє життя.

Ми, Українська Центральна Рада, вибрана з'їздами селян, робітників і солдатів України, в ніякім разі не можемо згодитися на те, ніяких війн піддержувати не будемо, бо український народ бажає миру й мир повинен прийти можливо якнайскорше.

Та для того щоб ні російське Правительство, ні ніяке інше не ставило перешкод Україні в установленню того бажаного миру, для того щоб повести свій край до ладу, творчої праці, закріплення революції й нашої волі, ми, Українська Центральна Рада, оповіщаємо всім горожанам України.

Віднині Українська Народна Республіка стає самостійною, від нікого незалежною, вільною, суверенною Державою Українського Народу.

З усіма сусідніми державами, а саме: Росією, Польщею, Австрією, Румунією, Туреччиною й іншими ми бажаємо жити в згоді й приязні, але ніяка з них не може вмішуватися в життя самостійної Української Республіки.

Влада у ній буде належати тільки до народу України, іменем якого, поки зберуться Українські Установчі Збори, будемо правити ми, Українська Центральна Рада, представництво робочого народу — селян, робітників і солдатів та виконуючий орган, який віднині буде називатися Радою Народніх Міністрів.

І отес, перш усього, поручаємо Правительству нашої Республіки, Раді народніх Міністрів від сього дня вести початі вже мирові переговори з осередніми державами вповні самостійно й довести їх до кінця, не звертаючи уваги на ніякі перешкоди з боку яких-небудь інших частей бувшої Російської імперії та встановити згоду, щоб наш край почав своє життя в спокою й мирі. Щодо так званих большевиків і інших напасників, які розграблюють і руйнують наш

край, то поручаємо Правительству Української Народньої Республіки твердо й рішучо взятися за боротьбу з ними, а всіх громадян нашої Республіки закликаємо, щоб вони, не жаліючи свого життя, обороняли добробут і волю нашого народу. Народня Українська Держава повинна бути очищена від насланих з Петрограда наємних наїздників, які нарушують права Української Республіки.

Безмірно тяжка війна, почата буржуазними правительствами, вимучила наш народ, винищила наш край, знівечила добробут. Тепер сьому треба покласти край.

Одночасно з тим, коли армія буде демобілізуватися, поручаємо розпускати солдатів, а після затвердження мирових договорів розпустити армію зовсім, на місце постійної армії завести народню міліцію, щоб наше військо служило обороні робочого люду, а не забаганкам пануючих верств.

Знищені війною і демобілізацією місцевости мають бути відбудовані при помочи державного скарбу.

Коли наші вояки вернуться додому, народні ради — громадські й повітові й городські думи мають бути перевибрані в часі, який буде установлений, щоб і вони мали в них голос. Між тим щоб установити таку власть, до якої мали б довір'я й яка спіралася б на всі революційно-демократичні верстви народу, має Правительство додати до помочи місцевим самоврядуванням ради робітничо-селянських і солдатських депутатів, вибраних із місцевих людей.

В земельних справах комісія... вже виробила закон про передачу землі трудовому народові без викупу, прийнявши за основу скасування власности й соціалізацію землі згідно з нашою постановою на 7 сесії.

Сей закон буде розглянено за кілька днів на повній сесії Центральної Ради, й Рада Міністрів уживе всіх засобів, щоб передача землі земельними комітетами в руки трудящих відбулася ще з початком весняних робіт.

Ліси, води й усі підземні багатства, як добро українського трудового народу, переходять у розпорядження Народньої Української Республіки.

...Раді Народніх Міністрів поручаємо негайно пристосувати всі заводи й фабрики до мирних обставин, до виробу продуктів, необхідних для робочих мас.

Та сама війна дала сотки тисяч безробітних і інвалідів... Правительство Республіки має підняти промисел держави, має зачати творчу роботу по всіх галузях де всі безробітні могли б найти працю й приложити свої сили, й прийняти всі міри для забезпечення покаліченим і потерпівшим від війни.

При старім ладі торговці й всілякі посередники наживали на бідних, пригнічених клясах надмірі капітали.

Відтепер Українська Народня Республіка бере в свої руки найважніші області торгівлі й усі доходи з неї обертає на користь народу.

Торговлю товарами, які мається привозити з-за границі й вивозити за границю, вестиме сама наша держава, щоб не було такої доріжні, через яку завдяки спекулянтам терплять найбідніші верстви.

Для виконання сього доручаємо Правительству Республіки виробити й представити до затвердження закони про се, також про монополі заліза, вугля шкур, тютюну й інших продуктів і товарів, з котрих податки найбільше обтяжували робочі кляси в користь нетрудових.

Так само поручаємо установити державно-народню контролю над усіма банками... Відтепер кредитова поміч банків має йти передовсім на піддержку трудовому населенню й на розвиток народнього господарства Української Народньої Республіки, а не для спекуляції й ріжнородної банкової експлуатації.

На ґрунті анархії, неспокоїв у життю й недостачі продуктів зростає невдоволення серед деяких частин населення. Тим невдоволенням користуються ріжні темні сили й тягнуть неосвідомлених людей до старих порядків. Сі темні протиреволуційні сили бажають знову піддати всі вольні народи під одно царське ярмо — Росії. Рада Народніх Міністрів повинна безпощадно боротися з усіма контрреволуційними силами й кожного, хто призиває до повстання проти самостійної Української Народньої Республіки й до повороту старого ладу, — карати яко за державну зраду.

Всі демократичні свободи, проголошені Третім Універсалом Української Центральної Ради, потверджуються й окремо проголошується: в самостійній Українській Народній Республіці всі народи користуються правом національно-персональної автономії, яку признано за ними законом 22 січня.

Все перечислене в Універсалі чого не успіємо виконати ми. Центральна Рада й наша Рада Міністрів, у найближчі тижні виконають, справдять і до окончного ладу доведуть Українські Установчі Збори.

Ми поручаємо всім нашим громадянам перевести вибори як найбільш енергічно, підняти всі зусилля, щоб підрахунок голосів був закінчений якнайскорше, щоб за пару тижнів зібралися наші Установчі Збори, — найвищий господарь і управитель нашої землі, й Конституцією нашої незалежної Української Народньої Республіки закріпили свободу, порядок і добробут на добро всього трудового народу її на тепер і на будучі часи. Сей найвищий наш орган має рішити про федеративну зв'язь з народніми республіками колишньої російської імперії.

Винниченко В. Відродження нації.
Ч. II. — С. 244—252.

27. ІЗ МИРНОГО ДОГОВОРУ МІЖ УКРАЇНСЬКОЮ НАРОДНОЮ РЕСПУБЛІКОЮ І НІМЕЧЧИНОЮ, АВСТРО-УГОРЩИНОЮ, БОЛГАРІЄЮ, ТУРЕЧЧИНОЮ

9 лютого 1918 р.

МИРНИЙ ДОГОВІР

між Українською Народною Республікою з одної, а Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією і Туреччиною з другої сторони

Тому, що Український Народ в протягу сучасної світової війни проголосив себе незалежним і виразив бажанє повернути мирний стан між Українською Народною Республікою і державами, що знаходять ся у війні з Росією, постановили правительства Німеччини, Австро-Угорщини, Болгарії і Туреччини заключити мировий договір з правительством Української Народної Республіки; вони хотять сим вчинити перший крок до тривалого і для всіх сторін почесного світового мира, котрий не тільки має покласти кінець страхіттям війни, але також має вести до повернення дружніх відносин між народами на поли політичному, правному, господарському і умовому. В тій цілі до навязання мирових переговорів в Берестю Литовськім зібрали ся повновласники вище означених правительств.

Стаття I

Українська Народня Республіка з одної і Німеччина, Австро-Угорщина, Болгарія і Туреччина з другої сторони заявляють, що военний стан між ними покінчений. Сторони, заключуючі договір, рішили ся надалі жити взаємно в мирі і дружбі.

Стаття II

1) Між Українською Народною Республікою з одної і Австро-Угорщиною з другої сторони, оскільки ті дві держави граничитимуть з собою, будуть ті границі, які існували між Австро-Угорською Монархією і Росією перед вибухом війни.

2) Дальше на північ ітиме границя Української Народної Республіки починаючи від Тарнограду, загально по лінії Білгорай — Щебогшин — Красностав — Пугачів — Радин — Межиріче — Сарнаки — Мельник — Високо Литовськ — Каменець Литовськ — Прушани — Вигоновське Озеро.

Подрібно установлюватиме границю мішана комісія після етнографічних відносин і з углядженем бажань населення.

3) На випадок, якби Українська Народня Республіка мала граничити ще з якою іншою державою Почвірного Союзу, то що-до того застерігають ся окремі умови.

Стаття III

Спорожнюване занятих областей почнеться негайно по ратифікації сього мирового договору.

Спосіб переведення опороження і передачі спорожнених областей означуть повновласники інтересованих сторін.

Стаття IV

Дипльоматичні і конзулярні зносини між сторонами, що заключають договір почнуться зараз по ратифікації мирового договору. Для можливо найбільшого допущення конзулів обох сторін застерігають ся окремі умови.

Стаття V

Сторони, що заключають договір, зрікаються взаімно звороту їх военных коштів, себто державних видатків на проваджене війни, як також звороту їх военных шкід, то є тих шкід, які повстали для них і їх горожан у военных областях через військові зарядження з включенем всіх реквізицій зроблених у ворожому краю.

Стаття VI

Воєнні полонені з обох сторін будуть відпущені до дому, хибаби вони схотіли за згодою держави, в котрій вони перебувають, залишитися в її областях або удатися до іншого краю.

Питання, що з тим стоять у зв'язку, погоджуються в окремих договорах, передбачених в VIII статті.

Стаття VII

Сторони, які заключають договір, прийшли в справі господарських зносин до слідууючої згоди:

1. Сторони, які заключають договір, зобов'язують ся взаімно нав'язати негайно господарські зносини і устроїти обміну товарів на підставі слідууючих постанов:

До 31 липня біжучого року треба буде переводити взаїмну обміну лишків найважніших сільсько-господарських і промислових виробів для покриття біжучих потреб згідно з такими постановами:

а) Кількість та рід витворів, котрих обміну передбачено в попередньому уступі, означить по обох сторонах комісія, яка складається з однакової кількості членів з обох сторін і збирається негайно після підпису мирового договору.

б) Ціни витворів при згаданій обміні товарів означає по взаїмній згоді комісія, котра складається з рівної кількості представників обох сторін.

в) Розрахунок відбувається в золоті на такій основі: 1000 німецьких державних марок в золоті рівні 462 карбованцям в золоті Української Народної Республіки, а також рівні 462 рублям в золоті бувшого російського царства (1 рубель рівняється 1/15 імперіяла), або 1000 австрійських і угорських корон в золоті рівні 393 карбованцям 78 грошам в золоті Української Народної Республіки, рівні 393 рублям 78 копійкам в золоті бувшого російського царства (1 рубель рівняється 1/15 імперіяла).

Берестейський мир. Спомини та матеріали.

—Л.; К., 1928. — С. 303—307.

28. ДЕКЛАРАЦІЯ ЦЕНТРАЛЬНОГО ВИКОНАВЧОГО КОМІТЕТУ РАД УКРАЇНИ

7 березня 1918р.

1. Мы никогда не рассматривали Украинскую Советскую Республику как национальную республику, а исключительно как Советскую Республику на территории Украины.

2. Мы никогда не стояли на точке зрения полной независимости Украинской Народной Республики, рассматривая ее как более или менее самостоятельное целое, связанное с общероссийской Рабоче-Селянской Республикой федеративными узами.

3. Одновременно мы не возражали против образования различных советских объединений, оставляя разрешение вопроса о взаимоотношениях их как с краевой, так и центральной общедеративной Советской властью до более подходящего времени.

4. В настоящий момент, когда объединенная буржуазия, частью открыто, как Центральная Украинская Рада и ее новейшие союзники австро-германские империалисты, частью скрыто, как буржуазия российская, Дон, Крым и др.,

грозят раздавить Рабоче-Селянскую власть Украины, при том Украину в границах III и IV универсалов, т.е. в том числе и те части Украины, которые составляют Донскую, Донецкую, Крымскую и Одесскую Советские Республики, именно теперь особенно необходимо тесное объединение всех советских организаций.

5. Центральный Исполнительный Комитет призывает все Советы к такому объединению на следующих основаниях:

а) Объединение создается в целях всемерной вооруженной защиты Советской власти на территории, на которой организуется особый Комитет по борьбе с контрреволюцией из представителей пойменованных п. 4 Советских Республик;

б) Ни одна из входящих в союз Республик не может без ведома и согласия правительств остальных республик выйти из объединения и заключать секретные соглашения;

в) К этому Комитету переходит вся полнота власти по формированию, организаций и руководству военно-техническими силами;

г) Военно-оперативные части находятся целиком и исключительно в руках общего главного командования и всеми военными силами распоряжается только это главнокомандование;

д) Главнокомандующим войсками Украинской Народной Республики и общим главнокомандующим всеми военными силами назначается т. Овсеенко (Антонов).

6. Все средства, необходимые для успешного ведения гражданской войны (финансы, продовольствие, обмундирование, оружие и т.п.), распределяются объединенными комитетами.

7. В целях создания всех необходимых объединенных организаций на 15 марта 1918 года в Екатеринославе созывается конференция представителей переименованных Республик по два представителя от правительства каждой Республики.

Вест. Украинской Народной Республики.
1918. — 9 берез.

29. З ВІДОЗВИ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ
11 березня 1918р.

До громадян Української Народньої Республіки

ОПОВІЩЕННЯ

Україна пережила тяжкі часи, яких давно не переживала. Саме в той час, як Центральна Рада доводила до кінця своє діло—мир з Західними сусідами і розпущення до дому втомленого, змученого війська, задоволення нашого селянства і робітництва земельним і робітничим законодавством і готовилась передати далі порадкування нашою визволеною Україною новому господарів, Українським Установчим Зборам, найшли на нас російські большевики.

Пішов огонь і руїна по землі нашій. Горіли городи і села. Лилася невинна кров і нищилось все багатство землі нашої.

Большевики збаламутили багато і наших людей, особливо салдатів, фальшивими чутками і порожніми обіцянками, котрих вони не могли здійснити, і захитали оборону нашої країни, їх підтримували також ті прихильники царської влади, нищителі трудящого народу, що не хотіли допустити, щоб Україна була вільною і незалежною, щоб зістались в силі свободи, проголошені третім і четвертим нашим Універсалом.

Російське Правительство большевицьких народніх комісарів завзялося знищити Українську Центральну Раду й постановлене нею Правительством Народніх Міністрів.

Але весь цей час — і під обстрілом Києва і під час виходу свого не переривали вони своєї роботи коло забезпечення волі України й її трудящого люду. Центральна Рада прийняла закон земельний, що всю землю передає трудовому народові, ухвалила закон про робочий восьмигодинний день. Постановила організувати громадські роботи для безробітних і призначила на це 100 мільонів карбованців. Довела до кінця і діло миру, і в самий час, коли большевики входили до Києва, в Берестю делегати України підписали мир з Германією, Австро-Угорщиною, Болгарією й Туреччиною—мир почесний і гідний, який вертав Україні всі землі і всіх полонених без усяких оплат.

Українське військо, яке вірне зісталось при Центральній Раді, за той час завзято билось з большевиками. Про те бачучи, що ця боротьба затягається, і своїми силами не можна буде скоро вигнати з України ворогів і завести ладу, весна надходить, і для роботи мусить бути лад і порядок. Рада Народніх Міністрів постановила прийняти допомогу нових, замирених сусідів—Германії і Австрії, щоб за поміччу їх війська яко мога скоріше очистити край наш.

Вороги нашої волі з цього приводу почали лякати людей, що тепер, як німці йдуть на Україну, то це кінець української волі, кінець свободам, знов будуть панувати пани, а селянам землі не буде.

А це не правда.

Українська Центральна Рада, як проголосила своїм четвертим Універсалом незалежність і самостійність Української Народньої Республіки, так при тій самостійности й незалежности стоїть і буде їх боронити від усякого замаху.

І Українська Центральна Рада не має наміру задержувати в своїх руках власти довше, ніж можуть зібратись Всенародні Збори. Українські Установчі Збори, призначені на день 2 лютого, не могли зібратись через большевицький наступ. В цій хвилі ще не відомо, і де встигли відбутись вибори, а де ні і чи не знищено результатів тих виборів. Але в кожному разі Центральна Рада як тільки можна скорше постарається скликати вибранців народніх, вибраних загальним, рівним, прямим тайним і пропорціональним голосуванням і передасть їм власть.

Дано в Києві, року 1918 дня 11-го березня, в свято народження Тараса Шевченка.

Робітнича газ. —1918.— 13 берез.

30. ГРАМОТА ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО

29 квітня 1918р.

Громадяне України!

Всім Вам, козаки та громадяне України, відомі події посліднього часу, коли джерелом лилася кров кращих синів України і знову відродившася Українська Держава стояла коло краю загибелі.

Спаслась вона дякуючи могутньому підтриманню центральних держав, які, вірні своему слову, продовжують і по цей час боротись за цільність і спокій України.

При такій піддержці у всіх зродилась надія, що почнеться відбудовання порядку в Державі й економічне життя України вийде, врешті, в нормальне русло.

Але ці надії не справдились.

Бувше Українське Правительство не здійснило державного будування України, позаяк було зовсім не здатне до цього.

Бешкети й анархія продовжуються на Україні, економічна розруха і безробіття збільшуються і розповсюджуються з кожним днем і врешті для багатющої колись-то України встає грізна мара голоду.

При такому становищі, яке загрожує новою катастрофою Україні, глибоко сколихнуло всі трудові маси населення, які виступили з категоричним

домаганням негайно збудувати таку Державну Владу, яка здібна була-б забезпечити населенню спокій, закон і можливість творчої праці.

Як вірний син України, я рішив відкликнутись на цей поклик і взяти на себе тимчасово всю повноту влади.

І тією грамотою я оголошую себе Гетьманом всієї України.

Управління Україною буде провадитися через посередництво призначеного мною Кабінету Міністрів і на остаточнім обґрунтованні нижче долучених до цього законів про тимчасовий державний устрій України.

Центральна і Мала Рада, а також всі земельні комітети з нинішнього дня розпускаються. Всі Міністри і товариші звільняються.

Всі інші урядовці, працюючі в державних Інституціях, зістаються на своїх посадах і повинні продовжувати виконання своїх обов'язків.

В найближчий час буде виданий закон, установляючий новий порядок виборів до Українського Сойму.

До цього я буду твердо стояти на сторожі порядку й законности в Українській Державі, буду домагатись негайного виконання всіх державних розпоряджень і буду підтримувати авторитет влади, не спиняючись ні перед якими самими крайніми мірами.

Права приватної власности — як фундаменту культури і цивілізації, відбудовуються в повній мірі, і всі розпорядження бувшого Українського Уряду, а рівно тимчасового уряду російського, відміняються і касуються. Відбувається повна свобода по зробленню купчих по куплі-продажі землі.

Поруч з цим будуть прийняті міри по відчуженню земель по дійсній їх вартости від великих власників, для наділення земельними участками малоземельних хліборобів.

Рівночасно будуть твердо забезпечені права робітничого класу. Особлива увага буде звернена на поліпшення правового становища і умов праці залізничників, котрі при виключно тяжких умовах ні на один час не кидали своєї відповідальної праці.

В області економічній і фінансовій відбувається повна свобода торгу й відчиняється широкий простір приватного підприємства й ініціативи.

Передбачаю всю трудність стаючої переді мною праці і молю Бога дати мені силу, аби гідно виконати те, що я вважаю своїм обов'язком перед рідною Україною в сучасний виключний і критичний для неї час.

Мені далекі і чужі які-б-то не було власні побудження, і головною своєю метою я ставлю користь і благо народу і всім дорогої нам України.

В цій свідомості кличу всіх Вас, громадян і козаків України—без різниці національності й віросповідання — допомогти мені і моїм працівникам і співробітникам в нашому загальному велике відповідальному ділі.

Гетьман Всієї України
Отаман Ради Міністрів
29 квітня 1918 р., м. Київ.
Державний вісн.-1918.-16 трав.

31. ІЗ ЗАКОНІВ ПРО ТИМЧАСОВИЙ ДЕРЖАВНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНИ 29 квітня 1918р.

Тимчасово до вибрання Союму й відкриття його діяльності державний устрій України й порядок керування ґрунтується на отсих законах:

ПРО ГЕТЬМАНСЬКУ ВЛАДУ

- 1) Влада управи належить виключно до Гетьмана України в межах всієї Української Держави.
- 2) Гетьман стверджує закони й без його санкції ніякий закон не може мати сили.
- 3) Гетьман призначає Отамана Ради Міністрів. Отаман Міністрів складає Кабінет і представляє його в повнім складі на затвердження Гетьмана. Гетьман затверджує і скасовує Кабінет у повнім його складі. Гетьман приймає і звільняє інших урядових осіб в раді, коли для останніх не обґрунтовано законом иншого порядку призначення і звільнення.
- 4) Гетьман є найвищий керувачий всіх зносин Української Держави з закордонними державами.
- 5) Гетьман є верховний воєвода Української Армії та Фльоти.
- 6) Гетьман оголошує області на військовім, осаднім або виключнім стані.
- 7) Гетьманови належить помилування засуджених, полегчення кари й загальне прощання зроблених проступних подій з касуванням проти них переслідування і визволення їх від суду й кари, а також складання державних поборів і даровання милости в особистих випадках, коли сим не нарушаються нічий охоронені законом інтереси та громадянські права.
- 8) Накази й розпорядки Гетьмана закріплюються Отаман-Міністром або відповідним йому Міністром.

ПРАВА Й ОБОВ'ЯЗКИ УКРАЇНСЬКИХ КОЗАКІВ І ГРОМАДЯН

11) У мови придбання прав українського козацтва та громадянства а так само їх утрачення означаються законом.

12) Захист Рідного Краю се обов'язок кожного козака та громадянина Української Держави.

13) Українські козаки та громадяни повинні платити установлені законом податки й мита, а також відбувати повинности згідно з постановою закону.

14) Ніхто не може підлягати переслідуванню за проступне діланне іншим способом, як тільки означеним законом.

15) Ніхто не може бути затриманий під сторожею инакше, як лише у випадках, означених законом.

16) Ніхто не може бути суджений і покараний инакше, як тільки за проступні ділання передбачені істнуючими в час їх здійснення законами.

17) Оселя кожного непорушна. Робити обшукування й арешт в будинку без згоди його господаря можливо не инакше, як у випадках і в порядку, означених законом.

18) Кождий український козак і громадянин має право вільно вибирати мешкання і працю, набувати і продавати майно та без заборони виїзджати за кордон Української Держави.

19) Власність непорушна. Примусове вивласенне нерухомого майна, коли необхідно для якої небудь державної чи громадської користи можливе не инакше, як за відповідну платню.

20) Українські козаки та громадяни мають право робити зібрання, в межах, нешкідливих законам, мирно й без зброї.

21) Кождий може в межах, установлених законом, висловлювати й писати свої думки, а так само розповсюджувати їх шляхом друку або іншими засобами.

22) Українські козаки та громадяни мають право гуртувати громади й спілки в межах, непротивних законам.

ПРО РАДУ МІНІСТРІВ І ПРО МІНІСТРІВ

34) Напрямок і об'єднання праці окремих секцій по прикметам як законодавства, так і найвищої Державної Управи складається на Раду Міністрів.

35) Керуваннє ділами Ради Міністрів складається на Генерального Секретаря і на підлягаючу йому Державну Генеральну Канцелярію.

36) Отаман-Міністер і Міністри відповідають перед Гетьманом за загальний хід державної управи. Кожний з них окремо відповідає за свою діяльність і розпорядки.

37) За проступні по посаді ділання Отаман-Міністер і Міністри підлягають громадській і карній відповідальності! на основах, в законі означених.

ПРО ГЕНЕРАЛЬНИЙ СУД

42) Генеральний Суд Української Держави уявляє собою найвищого хоронителя і захистника закону та Найвищий Суд України для справ судівництва й адміністративних.

43) Генеральний Суд оголошує до загальної відомости всі закони й накази Уряду, слідкуючи за законністю їх видання.

44) Порядкуючий Генеральний Суддя та всі Генеральні Судді призначаються Гетьманом.

Гетьман Всієї України Павло Скоропадський

Отаман Ради Міністрів Микола Устимович

29 квітня 1918 р., Київ

Українська суспільно-політична думка в 20 столітті.— Т. 1.

— С. 386—389.

32. ІЗ РЕЗОЛЮЦІЙ І З'ЇЗДУ КП(б)У

Липень 1918р.

1. Всі соціальні групи населення України поділилися на два основні табори: табір, що стоїть на боці соціалістичної революції, і табір контрреволюційний, що стоїть проти неї. Табір контрреволюційний, у свою чергу, має два основні підрозділи: по-перше, фінансово-капіталістично-поміщицький і, по-друге, дрібнобуржуазно-куркульсько-інтелігентський.

2. Відповідно до цього на Україні є три головні політичні центри притягання:

- а) німецько-гетьманський;
- б) націоналістичний центр решток Центральної ради;
- в) радянський.

Виходячи з того, що:

- 1) Україна економічно нерозривно зв'язана з Росією;
- 2) економічна єдність України і Росії за останнє 10-ліття створила міцний базис для єдності боротьби пролетаріату України і Росії; .
- 3) відокремлення України від Росії, як в силу цього, так і в силу всієї міжнародної обстановки, має характер тимчасової окупації; .
- 4) ідея “самостійності” України, під ширмою якої німецькі імперіялісти: загарбували й поневолювали Україну під ярмо капіталістів та поміщиків, остаточно дискредитована в найширших трудових масах України;
- 5) повстання на Україні розгортається під лозунгом відновлення революційного возз'єднання України з Росією, —

І з'їзд Комуністичної партії України вважає, що завданням нашої партії на Україні є: рішуче порвавши з помилками минулого, боротися за революційне об'єднання України з Росією на засадах пролетарського централізму в межах Російської Радянської Соціалістичної Республіки, на шляху до утворення всесвітньої пролетарської комуні.

Комуністична партія України в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК:У 2 т. К., 1976. —Т. 1. — С. 14—15, 20.

33. ВІДОЗВА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ

1 листопада 1918 р.

Український Народе!

Голосимо тобі вість про твоє визволення з віковичної неволі. Від нині Ти господар своєї землі, вільний горожанин Української Держави.

Дня 19 жовтня твоєю волею утворилася на українських землях бувшої австро-угорської монархії Українська Держава і її найвища власть. Українська Національна Рада.

З нинішнім днем Українська Національна Рада обняла власть в столичнім місті Львові і на цілій території Української Держави.

Український Народе!

Доля Української Держави в Твоїх руках. Ти станеш як непобідний мур Українській Національній Раді і відіпреш усі ворожі замаху на Українську

Державу.

Заки будуть установлені органи державної влади в законнім порядку українські організації по містах, повітах і селах мають обняти всі державні краєві і громадські уряди і в імені Української Національної Ради виконувати власть.

Де сього ще не зроблено, дотеперішні неприхильні Українській Державі уряди мають бути усунені.

Всі жовніри української народности підлягають від нині виключно Українській Національній Раді і приказам установлених нею військових властей Української Держави. Всі вони мають стати на її оборону. Українських жовнірів з фронтів відкликається отсим до рідного краю на оборону Української Держави.

Все здібне до оружжя українське населенне має утворити боеві відділи, які або ввійдуть в склад української армії або на місцях оберігатимуть спокій і порядок. Особливо мають бути оберігані залізниця, почта й телеграф.

Всім горожанам української держави без різниці народности і віросповідання запоручається горожанську, національну і віроісповідну рівноправність.

Національні меншости Української Держави — Поляки, Жиди, Німці — мають вислати своїх відпоручників до Української Національної Ради.

Аж до видання законів Української Держави обов'язують дотеперішні закони, на скільки вони не стоять у противенстві до основ Української Держави.

Як тільки буде забезпечене й укріплене існування Української Держави, Українська Національна Рада скличе на основі загального, рівного, безпосереднього і тайного виборчого права Установчі Збори, які рішать про дальшу будучність Української Держави.

Склад утвореного Українською Національною Радою кабінету і його програму оголоситься.

Український народе!

Всі свої сили, все посвяти, щоб укріпити Українську Державу!

Львів, 1 падолиста 1918р.

Українська Національна Рада. Конституційні акти України. 1917—1920. К.. 1992. — С.94—95.

34.ГРАМОТА ГЕТЬМАНА П.СКОРОПАДСЬКОГО ПРО ФЕДЕРАЦІЮ

УКРАЇНИ З РОСІЄЮ

14 листопада 1918р.

Перемир'я між Німеччиною й Державами Згоди заключено. Найкривавіша війна скінчилась, і перед народами всього світу стоїть складне завдання утворити основи нового життя .

Серед решти частин багатострадальної Росії на долю України випала порівнюючи більш щаслива доля. При дружній допомозі Центральних Держав вона зберегла спокій аж до нинішнього дня. Ставлячись із великим почуттям до всіх терпінь, які переживала рідна їй Великоросія, Україна всіма силами старалась допомогти своїм братам, оказуючи їм велику гостинність і піддержуючи їх всіма можливими засобами в боротьбі за відновлення в Росії твердого державного порядку.

Нині перед нами нове державне завдання. Держави Згоди були приятелями колишньої єдиної Російської Держави. Тепер, після пережитих Росією великих заворушень, умови її майбутнього існування повинні, безумовно, змінитися. На інших принципах, принципах федеративних повинна бути відновлена давня могутність і сила всеросійської держави. В цій федерації Україні належить зайняти одне з перших місць, бо від неї пішов порядок і законність краю і в її межах перший раз свobodно віджили всі пригноблені та пригнобилені большевицьким деспотизмом громадяни бувшої Росії. Від неї ж вийшла дружба й єднання з славним Всевеликим Доном і славними Кубанським і Терським Козацтвами. На тих принципах, які — я вірю — поділяють усі союзники Росії, Держави Згоди, а також яким не можуть не співчувати без винятку інші народи не тільки Європи, але й усього світу, повинна бути збудована майбутня політика нашої України. Їй першій належить виступити в справі утворення всеросійської федерації, якої коначною метою буде відновлення великої Росії.

В осягненні цієї мети лежить запорука добробуту як усієї Росії, так і забезпечення економічно-культурного розвитку цілого українського народу на міцних підставах національно-державної самобутности. Глибоко переконаний, що інші шляхи були б загибеллю для самої України, я кличу всіх, кому дорога її майбутність, тісно зв'язана з будучиною і щастям всієї Росії, з'єднатися біля мене і стати грудьми на захист України й Росії. Я вірю, що цій святій патріотичній справі ви, громадяни й козаки України, а також і решта людности, дасте сердечну й могутню підтримку.

Новосформованому нами кабінетові я доручаю найближче виконання цього великого історичного завдання.

Павло Скоропадський

14 листопада 1918р.

Місто Київ.

Кедрин І. Паралелі в історії України: З нагоди 50-річчя Ризького миру. Нью-Йорк. 1971.—С. 83—84.

35. ВІДОЗВА ДИРЕКТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ 15 листопада 1918 р.

“Громадяне!

Генерал російської служби П.Скоропадський, порозумівшись у квітні 1918 року з німецькими генералами, штиками німецьких,—тоді ще не вільних підлеглих їм салдатів, — назвавшись гетьманом, захопив владу на Україні й скасував Українську Народню Республіку.

З того менту зачалось нищення всіх народніх прав та нечувані знущання над демократією України жандармів і поліцаїв старого царського ладу. Клясова помста поміщиків та буржуазії дійшли до такої міри, якої не знав і царський режим.

І що більше панування генерала-гетьмана посувало Україну до єдиної неділимної Росії, то лютіще, отвертіще й цинічніще ставало топтання прав народу й глузування пануючих кляс над усіма здобутками революції, як політично-соціальними, так і національними.

Останнім зрадницьким актом генерала-гетьмана П. Скоропадського про скасування самостійности Української Держави український народ віддається остаточно на поталу поміщицько-бюрократичній реакції та на цілковите поневолення. Сформований новий Уряд із представників реакційних кляс, які мають творити єдину неділиму Росію, виразно говорить про те, що чекає український народ, коли він не встане рішуче й до останнього чоловіка в оборону свого життя.

Український Національний Союз, яко найвище представництво організованої української демократії, вживав до останнього дня всіх заходів, щоб без пролиття крові й дезорганізації громадського життя захистить і одстояти права народу. Але всі мирні заходи української демократії весь час зустрічали лютий опір з боку поміщиків, бюрократії та буржуазії.

Отже настав час залишити мирні заходи.

Од імени організованої української демократії, від усього активного народнього громадянства, яке обрало нас, ми, Директорія Української Народньої Республіки, сим оповіщаємо:

Генерал Павло Скоропадський є насильник і узурпатор народньої влади. Все

Правительство його, як протинародне, протинаціональне, оповіщаємо недійсним.

Пропонуємо генералу П. Скоропадському й його міністрам залишити обманом і насильством захоплені ними урядові посади.

В ім'я спокою, порядку в Республіці пропонуємо зробити це негайно, без пролиття крові.

Офіцерським руським організаціям пропонуємо мирно скласти зброю й виїхати з меж України, куди хто схоче. В противному разі місце висилки їх буде призначено Урядом Української Народньої Республіки.

Застерігаємо генерала Скоропадського, його міністрів, руських офіцерів і всіх, хто з ними, що всякі насильства, утиски, образи й пошкодження українцям, а також демократичним особам і організаціям якої будь національності викличуть помсту, вибух якої ніхто не зможе спинити. В інтересах цих груп і осіб пропонуємо утриматись від агресивних заходів проти демократії.

Німецьке вояцтво демократичної Германської Республіки оповіщаємо що українська демократія більш не може терпіти насильств, знуцання й злочинного для всього краю панування монархічно-поміщицької реакції й з зброєю в руках буде обстоювати права поневоленого народу. Ми віримо, що салдати германського визволеного народу поставляться до боротьби пригніченого українського народу відповідно до своєї гідности.

Всім громадянам заявляємо:

Хто стоїть за утиск та експлуатацію селянства та робітництва; хто хоче панування жандармів і охранок; хто може спокійно дивитись на розстріл мирних студентів озвірілими руськими офіцерами,—той нехай виступає разом з гетьманом і його урядом за єдину неділиму гетьмансько-монархічну Росію проти волі демократії Української Народньої Республіки.

Всі останні чесні громадяне, як українці так і не-українці, повинні разом з нами стати збройною дружною силою проти ворогів і злочинців народу й тоді всі соціальні й політичні здобутки революційної демократії будуть повернені. А Українські Установчі Збори твердо й непохитно закріплять їх на вільній Українській землі.

Разом з тим Директорія Української Народньої Республіки закликає всіх борців стежити за порядком і рішуче та безпощадно припиняти грабіжі.

Українські народньо-республіканські війська підходять до Київа. Для ворогів народу вони несуть заслужену ними кару, для демократії всіх націй України визволення.

До зброї, громадяне, й до порядку.

Голова Директорії Української Народньої Республіки В. Винниченко Члени Директорії С. Петлюра, Ф. Швець, П. Андрієвський.

У Києві, 15 листопаду 1918.

Винниченко В. Відродження нації

(Історія української революції.

Марець 1917 р.— Грудень 1919 р.).
Київ; Відень, 1920. — Ч. 3.—С.110—114.

36. ТЕЛЕГРАМА ГЕТЬМАНА СКОРОПАДСЬКОГО ПРО ЗРЕЧЕННЯ ВІД ВЛАДИ

14 грудня 1918р.

Вчера на имя городского головы получена от гетьмана следующая телеграмма:

“Я гетман всея Украины, в течении 7,5 месяцев все свои силы клал для того чтобы вывести страну из того тяжелого положения, в котором она находится. Бог не дал мне сил справиться с этой задачей. Ныне в силу спожившихся условий, руководствуюсь исключительно благами Украины, от власти отказываюсь.

Павло Скоропадский.
14 декабря 1918 г.”
Гражданская война на Украине.
Т.І, кн.І. —С. 503.

37. ІЗ ДЕКЛАРАЦІЇ ДИРЕКТОРІЇ УНР

26 грудня 1918 р.

Директорія пропонує:

1. Трудовому селянству, що перше одгукнулось на поклик Директорії та встало зі зброєю в руках до бою з панством, по всій Україні з'їхатись у губернії і вибрати своїх делегатів на Конгрес трудового Народу України. Ті делегати будуть представляти там волю як того озброєного селянства, що тепер тимчасово є у війську, так і тих, що мирною працею дома допомагають творити

народний державний лад та порядок.

2. Міському робітництву вибрати від фабрик, майстерень, заводів, контор та інших установ людської праці своїх делегатів на Конгрес Трудового Народу України. Частина робітництва неукраїнської національності під час боротьби українського народу з бувшим гетьманом ставилась до цієї боротьби не з повною активністю, а частина нейтрально. Директорія гадає, що в боротьбі за визволення всіх працюючих не-українське робітництво забуде свою національну нетерпимість і щиро та дружно прилучиться до всього Трудового Народу України.

3. Трудовій інтелігенції, що безпосередньо працює для трудового народу, тобто: робітникам на полі народньої освіти, лікарським помічникам, народним кооперативам, служачим у конторах та інших установах так само вибрати своїх представників на Конгрес Трудового Народу України.

Місце й час одкриття праці Конгресу, а також норми виборів до нього

Директорія оповіщає окремою інструкцією.

Конгрес Трудового Народу України матиме всі верховні права і повноважність рішати всі питання соціального, економічного та політичного життя Республіки. Конгрес Трудового Народу, яко революційне представництво організованих працюючих мас, скликається не по удосконаленій формулі виборів, якої додержати зараз неможливо. Надалі, коли настане мирне життя, він має бути замінений представництвом працюючих мас, обраним по удосконаленій системі виборів, себ-то Установчими Зборами. Конгрес Трудового Народу має вирішити форми влади як на місцях, так і в центрі. До цього вирішення Директорія вважатиме всякі спроби захвату влади якими-будь групами насильством над волею Трудового Українського Народу і тому буде рішуче припиняти всякі такі самовольці виступи.

До Конгресу Директорія верховною властю своєю насамперед поверне селянству ті контрибуції, які було зібрано з нього поміщиками.

Рятуючи державу від дальшого господарського та промислового занепаду, розграбовання та безоглядної експльоатації робітництва і всього населення. Директорія поставить на фабриках, заводах та інших промислових установах державний робітничий контроль і пильно дбатиме, щоб промисловість набрала здорового, користного для народу життя.

Всі зусилля свої Директорія направить на таку організацію народнього господарства, яка відповідала б сучасному переходовому моменту, коли нищиться старий капіталістичний світ і на його руїнах сходять паростки нового всевітнього ладу, який не знатиме ніякого гніту і визиску. Директорія вважає своїм обов'язком взяти під керування Української Народньої Республіки

головні галузі української промисловости й направити господарство в них в інтересах працюючих кляс і всього громадянства, а не малої групи кляси великовласників. Всі форми спекуляції Директорія нищитиме безпощадно, не зупиняючись перед карами військового часу. Для цього по всій Україні будуть організовані “комісії боротьби з спекуляцією”. Так само Директорія пильно дбатиме, щоб негайно трудові маси були задоволені предметами першої необхідности (шкури, мануфактури, залізних виробів та іншого краму, а також продуктів споживи).

Стаючи твердо і непохитно на шлях соціальних основних реформ. Директорія вважає необхідним підкреслити, що вживатиме всіх заходів, щоб уникнути анархічних, неорганізованих і несистематичних форм цієї перебудови. Директорія вважатиме своїм обов'язком погоджувати ці великі завдання з соціально-історичними і міжнародними умовами, в яких у даний момент перебуває Україна, а також з тими кращими формами соціальних реформ, яких досягатиме світова, особливо західно-європейська трудова демократія.

В сфері міжнародних відносин Директорія стоїть на ґрунті цілковитого нейтралітету і бажання мирного співжиття з народами всіх держав. Ставлячи перед собою великі та складні завдання. Директорія хотіла би всі здорові трудові сили свого народу вжити не на криваву боротьбу з сусідами, а на утворення нового життя в краю та заведення порядку й ладу, так бажаного всім працюючим.

Так само у внутрішніх відносинах Республіки Директорія ставить собі метою національну злагоду і дружне поєднання трудової демократії всіх націй, що заселяють Українську Землю.

Директорія щиро вірить, що спільними силами всіх працюючих трудовий народ України без жорстоких, кривавих і непотрібних форм боротьби досягне своєї мети. Отже, клясам нетрудовим треба розумно і чесно признати всю шкідливість і несправедливість їхнього бувшого панування і раз на все примиритися з тим, що право рішати долю більшости народу повинно належати їй самій більшости, себ-то клясам трудовим. Трудову інтелігенцію Директорія закликає рішуче стати на бік працюючих кляс і в інтересах творення нового справедливого життя для всього народу прикласти своїх сил, знаття і науки для найкращого направлення будівничого соціального процесу. Соціалістичні партії та групи всіх соціалістичних напрямів і всіх національностей Директорія кличе поставитися з повним розумінням важности моменту і всі свої сили направити на правильну та достойну трудового народу організацію волі його, на організацію порядку й ладу по всій землі Трудової Республіки.

Доручаючи негайне переведення в життя цих великих задач Правительству Української Народньої Республіки — Раді Народніх Міністрів, Директорія вірить, що весь трудовий народ України щиро допоможе своєму Правительству в цій важній, відповідальній роботі.

Голова Директорії УНР В. Винниченко;

члени Директорії: Петлюра, Швець, Андрієвський, Макаренко.

Українська суспільно-політична думка в 20 столітті. — Т. I. — С. 408—412.

38. УНІВЕРСАЛ ДИРЕКТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ 22 січня 1919р.

Іменем Української Народньої Республіки Директорія оповіщає народ український про велику подію в історії землі нашої української.

3-го січня 1919 року в м. Станіславові Українська Національна Рада Західної Української Народньої Республіки, як виразник волі всіх українців Австрійської* імперії і як найвищий їхній законодавчий чинник торжественно проголосила злуку Західної Української Народньої Республіки з Надніпрянською Українською Республікою в одноцільну суверенну Народню Республіку.

Вітаючи з великою радістю цей історичний крок західних братів наших, Директорія Української Народньої Республіки ухвалила тую злуку прийняти

і здійснити на умовах, які зазначені в Постанові Західної Української Народньої Республіки від 3-го січня 1919 року.

Однині воєдино зливаються століттями одірвані одна від одної частини єдиної України—Західно-Українська Народня Республіка /і Угорська Україна/ і Надніпрянська Велика Україна.

Здійснились віковічні мрії, якими жили і за які умірали кращі сини України.

Однині є єдина незалежна Українська Народня Республіка. Однині народ українській, визволений могутнім поривом своїх власних сил, має змогу об'єднаними зусиллями всіх своїх синів будувати нероздільну самостійну Державу Українську на благо і щастя всього її трудового люду.

22 січня 1919 року.

У м.Києві

*В оригіналі дописано олівцем — “Угорської”.

ЦДАВО України, ф. 1429, оп. 1, спр. 5, арк. 5. Оригінал.

39. ІЗ УНІВЕРСАЛУ ТРУДОВОГО КОНГРЕСУ ДО УКРАЇНСЬКОГО

НАРОДУ

28 січня 1919р.

Ми, представники Трудового Народу України, її робітництва і селянства, зібравшись у столичнім городі Києві і обговоривши найважливі потреби Українського трудящого люду, постановили в цей тяжкий час, коли на Україну з усіх боків нападають вороги нашої волі, доручити і надалі, до слідуєчої сесії Конгресу Трудового Народу України, вести державну роботу Директорії, яка підняла повстання проти гетьмансько-панської самовласти і заслужила своєю щирою революційною діяльністю повного довір'я селянства і робітництва.

Конгрес Трудового Народу Української Народньої Республіки оповіщає робітничий і селянський люд, що він через військові події на Україні припиняє на деякий час свої засідання, аби, роз'їхавшись по городах, повітах і волостях, ми, члени Трудового Конгресу, могли допомогти найважливішій тепер роботі — обороні нашого Рідного Краю.

Вся вища власть на Україні, на час перериву засідань Трудового Конгресу, має належати Директорії, котра доповнюється представником од Наддніпрянської України (Галичини, Буковини і Угорської України), акт з'єднання з якою затверджено на першій засіданні Конгресу 24-го цього січня.

Для підготовки законопроектів до слідуєчої сесії Трудового Конгресу Української Народньої Республіки, Конгрес Трудового Народу України визнав необхідним залишити після себе такі комісії: по обороні Республіки, земельну, освітню, бюджетову, заграничних справ і комісію харчових справ.

Власть виконавчу Директорія має доручити Раді Народніх Міністрів, яка відповідає за свою роботу перед Трудовим Конгресом, а на час перериву засідань перед Директорією Української Народньої Республіки.

Власть на місцях здійснюють представники Правительства, Республіки, які мають працювати в тісному контактї і під контролем повітових і губерніяльних Трудових рад, що складаються пропорціонально з представників селянства й робітництва.

Інструкцію про вибори в Трудові Ради має негайно виробити Правительство Республіки, разом з комісіями Трудового Конгресу.

В цілях закріплення демократичного ладу Правительство Української Народньої Республіки, разом із комісіями, має підготувати закон для виборів Всенароднього Парламенту Незалежної Соборної Української Республіки.

Конгрес Трудового Народу України висловлює своє нерушиме побажання, щоб Директорія і Рада Народніх Міністрів провадили надалі свою працю по переведенню земельної реформи, в основі якої лежить передача землі без

викупу трудовому народові.

З усіх боків цілості і незалежності Української Народньої Республіки загрожують сильні держави.

Для того, щоб не повторилося наше давнє лихо-неволя під властю чужих народів, Конгрес Трудового Народу України кличе всіх синів трудового селянства і робітництва на боротьбу за землю і волю.

Нехай узнають всі сили, які на нас нападають, що Український Народ уміє не тільки скидати катів та тиранів, але вміє й будувати свою республіку і може всією силою, непохитно й неухильно обороняти своє право порядкувати самим собою.

Народе Український! Будь на сторожі свого права!

Проти тебе воюють не тільки імперіялістичні контрреволюційні вороги, але ти бачиш, як Совітська Росія, яка не по правді називає себе соціялістичною, теж посилає своїх наймитів—китайців та латишів проти твоєї незалежности.

Конгрес Трудового Народу України заявляє перед усім світом, що Український Народ бажає мира з усіма народами і не має думки забирати під свою владу чужі землі, але він не допустить ніяких замахів від якої б не було держави на свою цілість, самостійність і незалежність.

Конгрес Трудового Народу України, стоячи за самостійну Українську Народню Республіку, для рятування землі і волі закликає щирих синів землі Української стати кріпко до зброї під стяги славного війська Директорії Української Народньої Республіки.

Ухвалено Конгресом Трудового Народу України

у м. Києві січня 28 дня року 1919.

*Вилучено прізвища членів Директорії УНР, які підписали Універсал.

Українська суспільно-політична думка в 20 столітті. — Т. I. — С. 424-426.

40. З ВІДОЗВИ РАДИ НАРОДНИХ МІНІСТРІВ УНР ДО ДЕРЖАВ АНТАНТИ ТА ДЕРЖАВ ВСЬОГО СВІТУ

8 жовтня 1919р.

Позбавлений на протязі століть свого державного життя, але не стративший

свої національної свідомості і непереможної віри в краще майбутнє, український народ вже третій рік з нечуваним героїзмом бореться за свої національні та соціальні права і серед загальної анархії без жадної сторонньої допомоги буде Самостійну Українську Народню Республіку.

Майже весь час ця боротьба провадилась проти озброєних військ Московського комуністичного імперіалізму, котрий, мимо волі й свого і нашого народу, хотів огнем та мечем навязати нам свої національні і соціальні ідеали.

Але в останні дні Уряд УНР був змушений оповістити таку ж рішучу боротьбу і цілком протилежній з соціального погляду групі, а саме виразникові

волі московського реакційного імперіалізму генералу Денікінові.

Розуміючи всю небезпеку боротьби в двох протилежних, як ідейно, так і стратегічно, напрямках, особливо боротьби виключно власними силами, без жадної допомоги з боку других народів, уряд УНР не міг однак не виконати волі свого народу, котрий вже виявив шляхом повстань свій рішучий протест проти насильства і ганебних вчинків генерала Денікіна.

Генерал Денікін, оповіщаючи своєю метою будування єдиної неділимої Росії, не тільки іде всупереч з багато раз висловленою волею Українського народу, але і проти волі других народів бувшої царської Росії, що рішуче прагнуть до самостійного і незалежного державного життя.

Генерал Денікін, беручи за зразок реакційні закони старого часу, немилосердно нищить українську культуру, позбавляє нас права і змоги вчитись в українській школі, забороняє вживати української мови в церкві, закриває наші культурні інституції, нищить українські книжки, себто творить те, чого навіть наші вороги — московські комуністи не дозволяли собі робити.

Ворожість та ненависть до всього українського дійшла до того, що адміністрація добровольчеської армії нищить і ліквідує навіть Українське Товариство Червоного Хреста.

Втративши останню надію на порозуміння з добровольчеською армією, Правительство УНР сподівається, що великі демократичні держави Антанти, які допомагали матеріально генералу Денікіну в його боротьбі проти насильників-комуністів, не будуть допомагати його насильствам над вільним Українським Народом.

Во ім'я права і справедливості ми домагаємось, аби держави Антанти примусили генерала Денікіна залишити територію України і дати можливість Правительству Української Народньої Республіки установити лад і спокій на вільній Українській землі.

Голова Ради Народних Міністрів Української Народньої Республіки Ісаак Мазепа Керуючий Міністерством Закордонних Справ Андрій Левицький
8 жовтня 1919 р., м.Кам.-Под.

ЦДАВО України, ф. 1065, оп. 4, спр. 2, арк. 8, 8 зв., 9. Засвідчена копія.

41. ІЗ ПОЛІТИЧНОЇ КОНВЕНЦІЇ МІЖ ПОЛЬЩЕЮ І УКРАЇНОЮ

21 квітня 1920р.

Уряд Української з одного боку і Уряд Річі Посполитої Польської з боку другого — в глибокому пересвідченню, що кожний нарід посідає природжене право на самоопреділення та окреслення своїх стосунків з сусідами і однаково виходячи з бажання уgruntувати підстави для згодного і приязного співжиття на добро і розвиток обох народів, погодились на слідуєчі постанови:

1. Визнаючи право України на незалежне державне існування на території в межах на північ, схід і південь, як ці межі будуть определені договорами Української Народньої Республіки з її пограничними, з тих сторін сусідами. Річ Посполита Польська визнає Директорію Незалежної Української Народньої Республіки на чолі з Головним Отаманом п. Симоном Петлюрою за Верховну Владу Української Народньої Республіки.

2. Кордон між Українською Народньою Республікою і Річю Посполитою встановлюється слідуєчий: на північ від річки Дністра вздовж річки Збруча, а далі вздовж б.кордону між Австро-Венгрією та Росією до Вишегрудка, а від Вишегрудка на північ через узгірє Кременецькі, далі по лінії на схід від Здолбунова, потім вздовж східного адміністраційного кордону Рівенського повіту, далі на північ вздовж кордону адміністраційного бувшої губернії Мінської, до схрещення його р. Припяттю до її устя.

Щодо повітів Рівенського, Лубенського і частини Кременецького, які зараз відходять до Річі Посполито-польської, то пізніше має наступити стислійше порозуміння.

Докладне окреслення кордонної лінії повинно бути переведено спеціальною українсько-польською комісією, складеною з відповідних фахівців.

3. Уряд польський признає Україні територію на схід від кордону зазначеного в арт. 2 цієї умови, до кордонів Польщі з 1772-го року (передрозборових), які Польща вже посідає або набуде від Росії шляхом збройним чи дипломатичним.

4. Польський Уряд зобов'язується не заключати жадних міжнародніх умов, направлених супроти України; до того ж самого зобов'язується Уряд Української Народньої Республіки супроти Річі Посполитої Польської.

5. Права національно-культурні, які Уряд Української Народньої Республіки

забезпечить громадянам польської національності на території Української Народньої Республіки, будуть в неменшій мірі забезпечені громадянам національності української в межах Річі Посполитої Польської і на відворот.

6. Заключаються спеціальні економічно-торговельні умови між Українською Народньою Республікою і Річю Посполитою Польською. Аграрна справа на Україні буде розв'язана конституантою. До часу скликання конституанти юридичне становище землевласників польської національності на Україні — определяється згодою між Річю Польською Посполитою і Українською Народньою Республікою.

7. Заклучається Військову Конвенцію, що ставить інтегральні частини цієї умови. <...>*

*Вилучено статті 8, 9.

Кедрин І. Паралелі в історії України. —С. 89—91.

42. ІЗ ДЕКЛАРАЦІЇ УРЯДУ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ 2 червня 1920р.

Збройною боротьбою кращих синів України під проводом Головного Отамана Симона Петлюри, твердою вірою в святе діло визволення, а в останній час ще й за дружньою допомогою польського народу, якому від Москви загрожує таке саме лихо, як і нам, звільнено значну частину нашої землі від московської влади.

Тепер наш народ може приступити до заведення на Вкраїні того ладу, якого йому треба, може відновити свою державність. Порядок на Вкраїні повинен відповідати дійсним потребам її населення, його встановить народне представництво—Парламент, складений на підставі загального, рівного для всіх, безпосереднього, таємного та пропорціонального виборчого права. Тоді не зможе одна якась партія підбивати під себе всю людність, як цього хотять більшовики-комуністи для своєї партії.

Щоб провадити підготовчу роботу до скликання Парламенту та щоб держати до того часу лад в Державі і поліпшити її стан. Головний Отаман Симон Петлюра покликав нас до роботи, яку вестимемо, стоячи на такому ґрунті:

Щоб звільнити всю територію України від ворогів, та щоб і надалі не опанували нами чужі люде, в першу чергу будемо дбати про утворення з усіх активних сил українського народу міцної дисциплінованої армії, такої сили. щоб вона мала змогу захищати край від ворога, чи він напіратиме зовні, чи робитиме заколот в самому краю.

Тільки регулярна армія, аполітична, але свідомо своїх національно-державних обов'язків, забезпечить нашому народові самостійність і зможе захистити границі України після того, як союзне Польське військо, допомігши нам, буде відкликане своїм Правительством додому.

Яко кадри при організації численного Українського війська нарівні з частинами, зформованими на Поділлі і в Польщі, використовується героїчна армія, що під проводом генерала Омеляновича-Павленка, у початку сього Травня з'єдналася з загальним україно-польським фронтом після п'ятимісячної безпримірної боротьби в запілю московських наїздників.

Щоб утримувати армію, та завести і держати лад в країні, треба великих коштів; самими паперовими грішми справи не залагодимо, як це й вже ми бачили на прикладі большевиків та добровольців, що грошей випускали багато, а народньому господарству вія того краще не було. Отже Правительство подбає про поліпшення народнього господарства.

Забезпечуючи робітничим масам здобутки революції, а Державі певні джерела доходу, воно вживе заходів, щоб притягти приватну ініціативу і засоби до відбудови зруйновної промисловости, дрібної та великої і до того-ж підтримає ремісничу працю, щоб вона могла розвиватись і організуватись при найбільш сприятливих обставинах. Рівнож буде застережено волю і розвиток торгу зовнішнього, так і внутрішнього.

Вважаючи нашу кооперацію одною з основ міцного економічного розвитку Держави, Уряд сприятиме кооперативним установам в їх роботі та поширенні впливу на різні галузі народнього господарства.

Одночасно треба перевести і посильне оподаткування людності. Це оподаткування буде одним із засобів налагодження фінансового становища Держави, дасть спроможність не так значно побільшувати випуск паперових грошей, підійме їх цінність і тим зменшить ту страшну дорожнечу, від якої населення терпить більше втрат, аніж від справедливих податків.

Для полагодження господарства України особливо важне місце займає налагодження транспорту. Без потрібного числа паровозів, вагонів і пароплавів без палива і технічного приладдя неможливо направити цю справу. Правительство вживе всіх заходів, щоб надати цій справі певного ходу, як способом відновлення внутрішньої продукції потрібного знаряддя, так і шляхом допомоги від західних сусідів і союзників.

Внутрішнє життя Республіки потребує для піддержки старого ладу відповідних органів на місцях. Правительство має своїм завданням перевести систему внутрішніх реформ, ставлячи в першу чергу заведення твердої влади та планомірної організації ладу і повного спокою, щоб забезпечити життя і добробут всіх громадян країни без різниці націй. Конечною точкою внутрішніх

реформ буде заведення міцних органів місцевого демократичного самоврядування на які й спиратиметься в своїй діяльності майбутнє народне представництво. Поки складуться умови, які зроблять можливим проведення виборів в Парламент, на вказаних вище підставах, Правительство в найкоротшій часі скличе тимчасові орган — Передпарламент — з представників населення місцевих самоврядувань та визначних громадських, політичних, професійних і кооперативних організацій. Цей Передпарламент і буде творити біжучу законодавчу роботу, яку тепер силою обставин примушена провадити Рада Народніх Міністрів.

Велика руїна повстала на Україні, коли рішалася земельна справа, але ж тепер, коли революція досягла своєї найвищої соціальної мети, передавши землю до рук селянства яке є основою нашої державности, земельна справа може бути спокійно вирішені згідно інтересам селянського та загально-державного господарства в нашій країні — голосом самого народу. Отже Правительство вважає що до остаточного вирішення земельного питання в Парламенті вся земля і надалі повинна залишатися в користуванні селян, котрі її обробляють і обсівають під загальним керуванням Міністерства Земельних Справ та його органів на місцях. Народ наш відбудовує своє державне існування в тяжких умовах. Тільки за останній час ми маємо змогу вчитися своєю мовою, розвивати свою культуру в державному обсягу. Правительство дбатиме про те, щоб допомогти нормальному розвиткові освіти і культури на Україні і заведе національно-державну школу на всіх її ступінях. З Української Церкви, що повинна бути національною і незалежною, буде скинено те ярмо, яке старається закріпити на ній Москва, намагаючися держати совість Українського Народу під своєю кормигою. Одночасно Правительство забезпечить також волю всіх інших ісповідань на Україні.

Мир з Польщею, визнання нею державних прав Українського народу, дружне-сусідська поміч її в боротьбі з спільним ворогом відкриває перед Україною широкі обрії спільного з усією Європою культурно-економічного життя. Правительство вважає, що народи Заходу зрозуміли силу прямування нашого народу до самостійного життя і не дадуться більше на злобні вигуки наших бувших властителів, ніби то народ наш не має підстав, щоб збудувати власну державу. Правительство подбає, щоб про визвольну боротьбу проти московських імперіялістів, яка ведеться нині за союзною допомогою Польщі, було всім відомо, а визнання нашої Республіки іншими Державами було закріплено відповідними актами.

Правительство сподівається закріпити добросусідські відносини з Румунією і досягти найширшого порозуміння з солідарними з нами Державами Прибалтики, Чорномор'я та Кавказу.

Правительство вважає за зло всякі національні утиски і буде на сторожі дотеперішніх придбань і гарантій дійсної рівності національних меншостей, щоб в спільній хаті не було колотнечі, а були мир та згода.

Цієї великої історичної рішальної години, коли весь культурний світ слідкує за героїчними змаганнями Українського народу, Правительство закликає всіх вірних синів отчизни не покладати рук в невтомній завзятій боротьбі за Велику Вільну Самостійну Україну. *

2 червня 1920 року, Вінниця.

ЦДАВО України, ф. 1065, оп. 2, спр. 88, арк 1, 2, 3. Оригінал.

<

43. СОЮЗНИЙ ДОГОВІР МІЖ РОСІЄЮ І УКРАЇНОЮ

28 грудня 1920 р.

Правительство Российской Социалистической Федеративной Советской Республики, с одной стороны, и Правительство Украинской Социалистической Советской Республики, с другой стороны, исходя из провозглашенного великой пролетарской революцией права народов на самоопределение, признавая независимость и суверенность каждой из договаривающихся сторон и сознавая необходимость сплотить свои силы в целях обороны, а также в интересах их хозяйственного строительства, решили заключить настоящий союзный рабоче-крестьянский договор, для чего назначили своими уполномоченными:

Советское Российское Правительство — председателя Совета Народных Комиссаров Владимира Ильича Ленина и Народного Комиссара по иностранным делам Георгия Васильевича Чичерина, а Советское Украинское правительство — председателя Совета Народных Комиссаров и Народного Комиссара по иностранным делам Христиана Георгиевича Раковского.

Вышеозначенные уполномоченные, проверив представленные ими полномочия и найдя их вполне достаточными, пришли к следующему соглашению:

- 1) Российская Социалистическая Федеративная Советская Республика и Украинская Социалистическая Советская Республика вступают между собой в военный и хозяйственный союз.
- 2) Оба государства считают необходимым объявить, что всеобщие обязательства, которые они будут впредь принимать на себя по отношению к другим государствам, могут обуславливаться лишь общностью интересов рабочих и крестьян заключающих настоящий союзный договор Республик и что из самого факта прежней принадлежности территории УССР к бывшей российской империи для УССР не вытекает никаких обязательств по отношению к кому бы то ни было.
- 3) Для лучшего осуществления указанной в п. I цели оба правительства объявляют объединенными следующие комиссариаты: I/ военных и морских

дел, 2/ Высший Совет Народного Хозяйства, 3/ внешней торговли, 4/ финансов, 5/ труда, 6/ путей сообщения и 7/ почт и телеграфа.

4) Объединенные народные комиссариаты обеих республик входят в состав СНК РСФСР и имеют в Совете Народных Комиссаров УССР своих уполномоченных, утверждаемых и контролируемых украинскими ЦИК и Съездом Советов.

5) Порядок и форма внутреннего управления объединенных комиссариатов устанавливаются особыми соглашениями между обоими правительствами.

6) Руководство и контроль в отношении объединенных комиссариатов осуществляются через Всероссийский Съезд Советов депутатов рабочих, крестьян и красноармейцев, а также Всероссийский Центральный Исполнительный Комитет, в которые УССР посылает своих представителей на основании постановления Всероссийского Съезда Советов.

7) Настоящий договор подлежит ратификации соответственных высших законодательных учреждений обеих Республик.

Подлинный составлен и подписан в двух экземплярах на русском и украинском языках в городе Москве, декабря 28 дня 1920 года.

Восьмой Всероссийский Съезд Советов Рабочих, Крестьянских, Красноармейских и Казачьих Депутатов:
Стеногр. отчет (22—29 дек. 1920 г.). — М., 1921.— С. 233—234.